

Identifying the causes of compromise and withdrawal of divorce in couples applying for consensual divorce: A qualitative study

Soheila Behtoei¹, Fatemeh Golshani², Anita Baghdasarians³, Suzan Emamipour⁴

1. Ph.D Candidate in Psychology, Faculty of Psychology and Education Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: behtoei52@gmail.com
2. Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: fa_golshan@yahoo.com
3. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: sarianse72@gmail.com
4. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: emamipurd@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article history:
Received 19 May 2024
Received in revised form
14 June 2024
Accepted 21 July 2024
Published Online 23 July
2025

Keywords:
compromise,
cancellation of divorce,
consensual divorce,
foundational data theory

ABSTRACT

Background: Some couples who initially pursue a mutual divorce end up choosing to reconcile and sustain their marriage after completing the legal processes and required counseling. Despite encountering difficulties and negative situations, these couples opt to negotiate and strive to preserve their relationship instead of terminating it.

Aims: The purpose of the current research is to identify the causes of compromise and withdrawal of divorce in couples applying for consensual divorce.

Methods: The research method was qualitative and foundation data type. The statistical population of the study was 18 couples who had given up on divorce in the Years 1400-1401 during divorce counseling at the West Tehran Health Counseling Center. The research tool was a semi-structured interview.

Results: The analysis interviews with the method of Strauss and Corbin (1990), leading to the extraction of 127 secondary codes, 31 main concepts, 17 categories and the identification of the central category (accommodation with the existing conditions and continued cohabitation), causal conditions (financial and economic resources, responsibility towards children), re-opportunity, fear of loneliness and isolation, lack of support and lack of definite decision); background conditions (dependent personality, conflict with the original family, uncertainty in decision-making); Intervening conditions (cultural and social issues, limited opportunities and lack of individual independence).

Conclusion: Based on the findings; A set of factors are involved in the couple's decision to opt out of consensual divorce and compromise. But improving the quality of life and the stability of marital relations after canceling a divorce requires strategies that couples use to maintain their married life.

Citation: Behtoei, S., Golshani, F., Baghdasarians, A., & Emamipour, S. (2025). Identifying the causes of compromise and withdrawal of divorce in couples applying for consensual divorce: A qualitative study. *Journal of Psychological Science*, 24(149), 197-219. [10.52547/JPS.24.149.197](https://doi.org/10.52547/JPS.24.149.197)

Journal of Psychological Science, Vol. 24, No. 149, 2025
© The Author(s). DOI: [10.52547/JPS.24.149.197](https://doi.org/10.52547/JPS.24.149.197)

✉ **Corresponding Author:** Anita Baghdasarians, Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
E-mail: sarianse72@gmail.com, Tel: (+98) 9120084612

Extended Abstract

Introduction

Separation and divorce are common occurrences today (Damota, 2019; Raley, & Sweeney, 2020). Despite the prevalence of divorce, the experience is still regarded as a complex and stressful event for those involved (Oren, & Hadomi, 2020); It affects almost every aspect of the lives of divorced people and their children socially, economically, and psychologically (Cabilar, & Yilmaz, 2022; Damota, 2019). Divorce is psychologically a challenging life experience that confuses (Cabilar, & Yilmaz, 2022). Divorce is a complex phenomenon that affects various individual, social, economic, cultural, and even political factors. Demographic factors such as age, gender, education, socioeconomic class, duration of marriage, number of children, and employment status, extensively and deeply affect marital relationships and the multilateral effects of these factors add to the complexity of divorce (Khojaste Mehr, et al, 2020). Divorce as one of the most important social harms affecting family institutions has always been discussed in various forms. Among the types of divorces, consensual divorce is more considered due to the relatively simple and short process, and a large proportion of divorces are made through a consensual divorce (Alipanah, et al, 2022). In this type of divorce, men and women decide to divorce each other in a consensual manner and agree on several issues including dowry and custody of children (Doherty, et al, 2021). In a consensual divorce, couples instead of solving disputes and solving problems and going beyond many of their rational or irrational demands, reach an agreement and agree that they should be separated from each other (Ahmadvand, & Aini, 2020).

The global rate of divorce in industrialized countries has increased significantly, with 50% of first marriages ending in divorce in the United States (Kim, 2021). The divorce rate in Iran has increased since 2019 the divorce rate was 31.58% and 50% of couples in Tehran considered divorce the solution to their problem (Babaei, et al, 2021; Arbabzadeh, et al, 2022). Among the factors that necessitate the practical necessity of research is the increase in the

rate of consensual divorce and its consequences, which is a serious threat to the health of the community. Another necessity of this research is to pay attention to couples who in the process of the legal process of divorce and mandatory counseling that is necessary for consensual divorce are dissuaded from their decision and tend to maintain their marital life. These couples can have different reasons to compromise and opt out of an agreed divorce, which is why less research has been discussed. According to the research and the existing research vacuum in this field, this study seeks to answer the question of what factors lead to withdrawal from divorce and compromise in couples applying for consensual divorce.

Method

The research method was qualitative and based on foundation data. The statistical population of the research was 18 couples who had given up on divorce in the Years 1400-1401 during divorce counseling at the West Tehran Health Counseling Center. The research tool was a semi-structured interview.

Results

The present study was conducted to identify the causes of compromise and withdrawal from divorce of couples applying for consensual divorce in a qualitative method and based on the foundation's data theory. The findings of the research showed that the decision of couples to withdraw from consensual divorce and compromise is affected by some causal, contextual, and intervening conditions, and in this regard, the use of some strategies under the title of efficient and ineffective strategies can have consequences. In this research, the causal conditions of the categories of "financial and economic resources, responsibility towards children, new opportunity, fear of loneliness and isolation, lack of a supporter, and lack of decision to divorce" are included. Colleagues (2022), Khan and Hamid (2020), Doherty, Kalanter, and Tarzafi (2021), Pirak, Negarande and Khakbazan (2019), Leopold (2018) that the existence of children, neglecting alimony and dowry, the challenge of providing housing, insecurity economic and financial constraints, financial concerns, financial dependence on the spouse have

been seen as obstacles to divorce and separation; Is consistent. Hoping to restore the relationship, couples give themselves and their spouses a second chance so that they can repair their damaged relationship by compensating for mistakes and defects and solving problems through counseling. In this study, some couples cited the fear of being alone, living alone, and being far away from the main family as the reason for compromise and rejection of divorce, while others stated that they did not have proper support in life, did not have a supportive person, and lack of support from the main family. These findings are in agreement with the results of the research of Salimi et al. (2019) on the fear of loneliness and living alone in women and with the results of the research of Pourmousavi et al. They said about divorce; it is straight. Regarding the category of not making a final decision on divorce, some couples stated that from the beginning they pursued the request for an amicable divorce through the legal channels; they did not intend to separate, but their goal was to be stubborn with their spouses, to punish their spouses, and to scare them, so that perhaps in this way, they could kill their spouses. To punish, which shows more of the theatrical aspect of the request for a consensual divorce. This finding is consistent with the results of Maruti Sharifabad et al.'s research (2017) regarding the retaliatory actions of couples from submitting a consensual divorce petition.

The categories of dependent personality, conflict with the main family, doubt, and ambiguity in decision-making were identified as the background conditions for compromise and withdrawal of couples' divorce. People who have a dependent personality and are overly attached to their spouse and children; are constantly worried about being rejected or losing them, which is related to their low self-esteem and lack of self-confidence. For this group of couples, divorce and separation are unbearable and they are afraid of it. This finding is in line with the research results of Civilloti et al. (2021) and Pirsaghi et al. (2017). The decision to divorce and end their life together is not easy, especially for couples who have lived together for many years; because it brings a lot of tension and anxiety for both parties. Participants in the research; they expressed their intellectual

concerns about this issue. Doubts, fear of making a wrong decision and regret in the future were among the reasons that made them think more about divorce and finally they made their decision to compromise by resorting to counseling services. These findings are in agreement with the research of Hawkins et al. (2017), Doherty et al. (2016), Doherty, Kalanter and Tarzafi (2021), Crabter and Harris (2020), Jacobsen (2021) and Galovan et al. (2022) regarding doubt and ambivalence. In deciding to divorce and ultimately refusing it; is consistent.

Intervening conditions in the current research include the categories of cultural and social issues, limited opportunities and lack of individual independence. According to the statements of the participating women, the lack of job security of divorced women, the limitation of family and family interactions and the general limitation in society and family, the bad view of divorced women, and social stigma were an important factor in their compromise, and some even had to compromise "I was" expressed. The results of the research in the category of cultural and social issues are in line with the research results of Pour Mousavi et al. (2019), Khan and Hamid (2020). Worrying about blaming the family and others, not digesting divorce in the family, being judged by others, and blaming oneself; Also, they are considered to be related to cultural issues that the couples explicitly mentioned; which is in line with the research results of Khan and Hamid (2020). The category of limiting opportunities, which includes issues such as the fear of facing the experience of divorce again, getting older, not being able to have children, and losing the opportunity to remarry. Also, the category of lack of individual independence refers to the return of divorced people to the original family. The women in this study consider divorce to be equal to losing their independence and individuality and that they are not materially independent and must live with their controlling parents; Therefore, they preferred to follow the path of compromise. This finding is in line with the research results of Mortelmans et al, 2020).

In the present study, couples used efficient strategies and ineffective strategies in their marital relations after withdrawing from divorce, each of which

brought specific consequences. Spouses' logical conversation with each other, reducing arguments and fights in the home environment, verbal and behavioral expression of affection, dividing work and accepting roles, considering each other's conditions

and needs and finally reaching mutual understanding are among the compromise strategies proposed by some there were couples. These findings are in agreement with Hatfirad et al.

Table 1. Participant Information

Contributors	Gender	Age	Education	Job	Duration of Marriage	The Period of Cancellation of Divorce	Number of Children	Description
Couple1	Woman	30	Diploma	Housewife	11 Years	10 Months	2 (4-year-old girl and 9-year-old boy)	
	Man	32	Diploma	Freelance				
Couple2	Woman	29	Diploma	Housewife	9 Years	8 Months	1 7-year-old boy	
	Man	33	Diploma	The Mechanic				
Couple3	Woman	45	Diploma	Housewife	19 Years	9 Months	2 boys, 18 and 16 years old	
	Man	53	Diploma	Driver				
Couple4	Woman	29	Diploma	Housewife	9 Years	11 Months	1 6-year-old girl	
	Man	34	Associate's	Operating Room Technician				
Couple5	Woman	33	Bachelor's	Employee	3 Years	7 Months	—	
	Man	36	Bachelor's	Manager of the Company				
Couple6	Woman	37	Diploma	Nail Specialist	17 Years	1 Years	14-year-old boy and girl (twins)	
	Man	42	Bachelor's	Food Industry Engineer				
Couple7	Woman	42	Master's	Publishing Services Office	13 Years	1 Years	2 boys, 18 months and 12 years old	Second Marriage
	Man	40	Diploma	Publishing Services Office				
Couple8	Woman	27	Diploma	Admin Page	7 Years	8 Months	—	Second Marriage
	Man	39	Diploma	Announcer				
Couple9	Woman	37	Associate's	Dental Assistant	8 Years	10 Months	—	
	Man	42	Associate's	Driver				

Table 2. Concepts and categories related to the causes of compromise and withdrawal of divorce in applicant couples

Open Coding (discovering concepts)		Axial Coding (categories)	Paradigm Elements
Primary concepts (secondary codes)	Main concepts		
Not having a source of income, financial dependence on the spouse, lack of a steady job	Lack of financial independence	Financial and economic resources	Causal Conditions
Inability to pay for housing, worry about not paying for living expenses, not paying for the expenses of an autistic child, not being able to afford the main family and parents, and being a burden on one's parents.	Economic hardships		
Dependence on children, love and affection for children, children's dependence on father and following him as an example	Parent-child interdependence		
Children's indecisiveness after parents' divorce, fear of children's future, the existence of an autistic child, the existence of an infant child	Vulnerability of children		
Giving yourself and your wife another chance, making up for mistakes, giving your wife another chance	good luck again	chance again	Causal Conditions
Fixing your faults and repairing the relationship, hope for change with counseling	Hope to restore the relationship		
Fear of living alone, fear of being alone in the future, being away from family and parents	fear of being alone	Fear of loneliness and isolation	Background Conditions
Not having a sponsor, not having proper support, not having support from the family	Not having a sponsor		
Punishing the wife by asking for divorce, scaring the wife, being stubborn with the wife	Real unwillingness to divorce	No decision to divorce	Background Conditions
Low self-esteem and dependence on others, dependence on spouse, fear of losing spouse and children, worry about rejection by children, lack of self-confidence	Strong dependency		
Lack of sense of belonging to one's family, family indifference, broken family (child of divorce), rejection by the family, disagreement with the original family	Lack of family support	Conflict with the original family	Background Conditions
The hasty decision, early emotional decision	Emotional decision		
Having doubts, fear of making a wrong decision, indecisiveness in choosing the way of divorce, staying in two ways	Hesitation in decision-making	Doubt and ambiguity in decision-making	Intervening Conditions
Being limited in society and family, life is difficult for divorced people, not having job security for divorced women, limits family interactions.	Community Relations		
Being judged by others (people's words), divorce being bad in culture and social stigma, blaming oneself, looking down on divorced women, not digesting divorce in the family and family, blaming the family and others.	cultural issues	Cultural and social issues	Intervening Conditions
Increasing age, time limitation and repetition of experience (in the second divorce), inability to have children, lack of opportunity to remarry	not having the opportunity		
Inability to live independently financially, lack of independence in choosing a place to live, being forced to live with parents, being controlled by parents	Loss of independence	Limited opportunities	Intervening Conditions
Co-thinking and participation in life affairs, using communication skills, aligning interests and desires, expressing wishes and expectations clearly, flexibility and tolerance, spending enough time with each other, and having joint activities (exercise, walking, shopping, etc.)	Adaptive strategies		
		Effective strategies	Strategic

Open Coding (discovering concepts)		Axial Coding (categories)	Paradigm Elements
Primary concepts (secondary codes)	Main concepts		
Considering each other's conditions and needs, reaching mutual understanding, verbal and non-verbal expression of affection, logical conversation, reducing arguments and fights, dividing work and accepting roles, preserving life due to previous failure (previous divorce experience)	Compromise strategies	Inefficient strategies	Consequences
Controlling emotions and emotions, controlling anger, participating in artistic and sports activities, having daily planning, acquiring self-awareness skills, and paying attention to yourself.	self-management		
Helping to adapt and remove communication barriers, learning self-care and self-awareness training, using counseling and sex therapy services to solve sexual problems, and correcting harmful behaviors (anger, humiliation, insult, blame, irresponsibility, etc.)	Professional advice and assistance		
Withdrawal and little presence at home, silence, and withdrawal, lack of consensus and participation, avoiding conversations about problems, being short due to fear of a second divorce, and not expressing expectations and desires.	Avoidance strategies		
Lack of anger control and aggressive behavior, arguments, inappropriate behavioral and verbal interactions in groups (party, group of friends, etc.), lack of protection of marital privacy (recounting problems to families and relatives), low sexual intercourse, no Difference and emotional isolation, lack of flexibility, cold and superficial relationship	Destructive strategies	Satisfaction with the continuation of life together	
Peace of the home environment and improvement of conditions, hope to continue living together, being satisfied with the way of changes and quality of life	Satisfaction with the conciliation decision		
Mutual understanding and respect, actively listening to the spouse's words, being honest	Forming positive interactions		
Coldness in relationships and indifference, loss of intimacy, sexual dissatisfaction	Lack of emotional interaction	Dissatisfaction with life together	
Decreased self-confidence, self-blame, lack of hope for the future and improving conditions, weak emotional connection	Dissatisfaction with the quality of life after compromise		

Conclusion

The present study aimed to identify the causes of compromise and withdrawal of divorce in couples applying for consensual divorce by a qualitative method based on grounded theory. The findings showed that couples' decision to opt out of consensual divorce and compromise is affected by some causative, contextual, and intervening conditions, which in this regard, using some strategies under the title of efficient and inefficient strategies can have consequences. In this research, causal conditions include "financial and economic resources, responsibility for children, second chance, fear of loneliness and isolation, lack of supporter, and lack of definitive decision to divorce". The interventional conditions in this study include cultural and social issues, limited opportunities, and lack of individual autonomy. According to the statements of the participating women, the lack of job security for divorced women, the restriction of family and familial associations, and in general, the restriction of family and society and the family, bad attitude towards divorced women, and social stigma were important factors in their compromise and some even said the words "I had to compromise". Based on the findings; A set of factors are involved in the couple's

decision to opt out of consensual divorce and compromise. However, improving the quality of life and the stability of marital relations after canceling a divorce requires strategies that couples use to maintain their married life.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This article is based on the doctoral dissertation of the first author in general psychology at the Faculty of Psychology, Islamic Azad University, Tehran Central Branch. To uphold ethical standards in this research, efforts were made to gather information with the participants' consent. Participants were assured of confidentiality regarding their personal information, and results were presented without disclosing their names or identification details.

Funding: This article did not receive any financial support.

Authors' contribution: This article is derived from the doctoral dissertation of the first author, supervised by the second and third authors, and with input from the fourth author.

Conflict of Interest: The authors state that this article has no financial support or conflict of interest.

Acknowledgments: Heartfelt thanks are extended to all individuals who participated and collaborated in the interview process and research execution.

شناسایی علل سازش و انصراف از طلاق در زوجین متقاضی طلاق توافقی: یک مطالعه کیفی

سهیلا بهتونی^۱، فاطمه گلشنی^۲، آنتیا باغداساریانس^۳، سوزان امامی پور^۴

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی عمومی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. دانشیار، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۴. دانشیار، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

مشخصات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۳۰

بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۲۵

پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۳۱

انتشار برخط: ۱۴۰۴/۰۵/۰۱

کلیدواژه‌ها:

سازش،

انصراف از طلاق،

طلاق توافقی،

نظریه داده بنیاد

زمینه: با اینکه طلاق توافقی راهی است که زوجین به شیوه‌ای صلح آمیز، منطقی و خودخواسته به رابطه زناشویی خود پایان می‌دهند؛ اما برخی از زوج‌های درخواست‌کننده طلاق توافقی، علیرغم تمامی مشکلات موجود و تجارب ناخوشایند؛ همچنان تمایل به حفظ و ادامه زندگی زناشویی خود دارند و در فرایند انجام مراحل قانونی طلاق و مشاوره اجباری که لازمه طلاق توافقی است از تصمیم خود منصرف شده و مسیر سازش انتخاب می‌کنند.

هدف: هدف از پژوهش حاضر شناسایی علل سازش و انصراف از طلاق در زوجین متقاضی طلاق توافقی است.

روش: روش: روش پژوهش کیفی و از نوع داده بنیاد بود. جامعه آماری پژوهش ۱۸ نفر از زوج‌هایی که در سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ در جریان مشاوره طلاق در مرکز مشاوره سلامت غرب تهران از طلاق منصرف شده بودند، به شیوه هدفمند انتخاب شدند. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته بود.

یافته‌ها: تحلیل مصاحبه‌ها با روش استراوس و کربین (۱۹۹۰)، منجر به استخراج ۱۲۷ کد ثانویه، ۳۱ مفهوم اصلی، ۱۷ مقوله و شناسایی مقوله مرکزی (سازش با شرایط موجود و ادامه زندگی مشترک)، شرایط علی (منابع مالی و اقتصادی، مسئولیت‌پذیری در قبال فرزندان، فرصت مجدد، ترس از تنهایی و انزوا، عدم وجود حامی و عدم تصمیم قطعی)؛ شرایط زمینه‌ای (شخصیت وابسته، تعارض با خانواده اصلی، شک و ابهام در تصمیم‌گیری)؛ شرایط مداخله‌گر (مسائل فرهنگی و اجتماعی، محدودیت فرصت‌ها و عدم استقلال فردی) شد.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌ها؛ مجموعه‌ای از عوامل در تصمیم زوجین به انصراف از طلاق توافقی و سازش دخیل هستند؛ اما بهبود کیفیت زندگی و ثبات روابط زناشویی پس از انصراف از طلاق، مستلزم راهکارهایی است که زوجین برای حفظ زندگی زناشویی خود بکار می‌گیرند.

استناد: بهتونی، سهیلا؛ گلشنی، فاطمه؛ باغداساریانس، آنتیا؛ و امامی پور، سوزان (۱۴۰۴). شناسایی علل سازش و انصراف از طلاق در زوجین متقاضی طلاق توافقی: یک مطالعه کیفی.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۴، شماره ۱۴۹، ۱۹۷-۲۱۹.

DOI: [10.52547/JPS.24.149.197](https://doi.org/10.52547/JPS.24.149.197) ۱۴۰۴، شماره ۱۴۹، دوره ۲۴، مجله علوم روانشناختی

✉ نویسنده مسئول: آنتیا باغداساریانس، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

رایانامه: sarianse72@gmail.com تلفن: ۰۹۱۲۰۰۸۴۶۱۲

مقدمه

امروزه جدایی و طلاق پدیده‌های رایجی به شمار می‌روند (داموتا، ۲۰۱۹؛ ریلی و سوئینی، ۲۰۲۰). با وجود شیوع طلاق، این تجربه هنوز هم به عنوان یک رویداد پیچیده و استرس‌آور برای افراد درگیر در نظر گرفته می‌شود (اورن و هادومی، ۲۰۱۹) که تقریباً بر تمام جنبه‌های زندگی افراد طلاق گرفته و فرزندان آنها از نظر اجتماعی، اقتصادی و روانی تأثیر منفی می‌گذارد (کایلر و یلماز، ۲۰۲۲؛ داموتا، ۲۰۱۹). در واقع طلاق از نظر روانی یک تجربه چالش برانگیز در زندگی است که باعث سردرگمی فرد می‌شود (کایلر و یلماز، ۲۰۲۲) طلاق پدیده پیچیده‌ای است که عوامل گوناگون فردی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حتی سیاسی بر آن تأثیر می‌گذارند. عوامل جمعیت شناختی، مانند سن، جنس، تحصیلات، طبقه اجتماعی اقتصادی، مدت ازدواج، تعداد فرزندان، وضعیت اشتغال، به طرز گسترده و عمیقی روابط زناشویی را متأثر می‌سازند و تأثیرهای چند جانبه این عوامل به پیچیدگی بیشتر طلاق می‌افزاید (خجسته مهر و همکاران، ۱۳۹۹). طلاق به عنوان یکی از مهمترین آسیب‌های اجتماعی مترتب بر نهاد خانواده، همواره در قالب‌های گوناگون مطرح بوده است. در میان انواع طلاق، طلاق توافقی به دلیل برخورداری از فرایند نسبتاً ساده و کوتاه، بیشتر مورد توجه قرار گرفته و بخش وسیعی از طلاق‌ها از طریق طلاق توافقی صورت می‌پذیرد (عالی پناه و همکاران، ۱۳۹۹). در این نوع از طلاق، زن و مرد تصمیم می‌گیرند با هم به صورت توافقی طلاق بگیرند؛ همچنین در خصوص یک سری از موضوعات شامل پرداخت مهریه و همچنین تعیین سرپرستی فرزندان به توافق می‌رسند (دوهرتی و همکاران، ۲۰۲۱). در طلاق توافقی زوجین به جای اینکه به رفع اختلافات پردازند و مشکلات را برطرف کنند و از بسیاری از خواسته‌های منطقی یا غیرمنطقی خود بگذرند به توافق و تفاهم می‌رسند که توافقی از همدیگر جدا شوند (احمدوند و عینی، ۱۳۹۹).

موضوع انصراف از طلاق، تصمیم مهمی برای زوجها است. چه بسا افراد در تصمیم‌گیری برای ادامه زندگی مشترک و یا طلاق؛ با کلافگی و سردرگمی روبرو هستند. با توجه به اینکه به ندرت در این زمینه تصمیم قاطع یا مسیر مشخصی وجود دارد، اغلب مدت زمان طولانی درگیر این جریان می‌شوند و یک فرآیند رفت و برگشت را تجربه می‌کنند (هریس و همکاران ۲۰۱۷؛ کرابتر و هریس ۲۰۲۰، بل و همکاران ۲۰۲۰). زمانی که

زوج‌ها تصمیم به انصراف از طلاق می‌گیرند، مسیر سازش یا مصالحه را انتخاب می‌کنند. این روند به هر دو زوج کمک می‌کند تا رابطه زناشویی خود را حفظ نمایند. سازش یا مصالحه آخرین گام زوجین برای نجات زندگی زناشویی قبل از وقوع طلاق است. با توجه به اینکه اختلافات زناشویی خارج از دادگاه قابل حل است؛ در همین راستا بعضی از زوج‌ها داوطلبانه و با رضایت تلاش می‌کنند مشکلات زناشویی خود را قبل از وقوع طلاق قانونی حل نمایند (حسن و همکاران، ۲۰۲۰).

نرخ جهانی طلاق در کشورهای صنعتی به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است؛ به طوری که در ایالت متحده ۵۰ درصد از اولین ازدواج‌ها به طلاق ختم می‌شود (کیم، ۲۰۲۱). متعاقب با تغییر آمار جهانی، آمار طلاق در ایران نیز افزایش داشته؛ به طوری که در سال ۱۳۹۸ نسبت طلاق ۳۱/۵۸ درصد بوده و ۵۰ درصد زوج‌ها در تهران، طلاق را راه حل مشکل خود دانسته‌اند (بابائی و همکاران، ۱۴۰۰؛ ارباب زاده و همکاران). همزمان با تغییر و تحولات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، رشد جهانی نرخ طلاق و همچنین باتوجه به اهمیت خانواده، به منزله مهمترین نهاد اجتماعی، تحقیقات گسترده‌ای در سطح جهان در خصوص طلاق و فروپاشی خانواده انجام گرفته و محققان از زوایای مختلفی آن را مورد بررسی قرار داده‌اند. به عنوان مثال: آمانو و آنتونی (۲۰۱۴) به موضوعاتی نظیر برآورد طلاق و فوت والدین، آلن و هاوکیتر (۲۰۱۷) پیش‌بینی‌کننده‌های طلاق، ارتباط بین طلاق و رفاه اعضای خانواده، مداخلات لازم برای طلاق زوج‌ها و فرزندان؛ شان و همکاران (۲۰۱۹) افزایش خطر ابتلا به اختلالات روانی با طلاق والدین؛ داموتا (۲۰۱۹) تأثیر طلاق بر زندگی خانواده‌ها؛ ریلی و سوئینی (۲۰۲۰) عواقب طلاق و بی‌ثباتی خانواده؛ سورک (۲۰۲۰) پیامدهای نامطلوب طلاق برای فرزندان؛ لین و بروان (۲۰۲۱) پیامدهای طلاق خاکستری برای زنان و مردان؛ کانالز (۲۰۲۱) دلایل رایج طلاق؛ خان و حمید (۲۰۲۱) تجارب زیسته زنان مطلقه در کشمیر؛ کالمجین و لئوپولد (۲۰۲۱) نگاهی جدید به موج جدایی در اروپا؛ بل و همکاران (۲۰۲۲) توجه به نقش فرزندان و امور مالی در فرایند تصمیم‌گیری طلاق؛ کایلر و یلماز (۲۰۲۲) طلاق و سازگاری پس از طلاق پرداخته‌اند. در ایران نیز آقاجانی و همکاران (۱۳۹۶) واکاوی پدیده طلاق، ریشه‌ها و پیامدها؛ حیاتی و سلیمانی (۱۳۹۷) پیامدهای طلاق؛ نظری فرد و همکاران (۱۳۹۶) تدوین الگوی سازش یافتگی زنان پس از طلاق؛ فولادیان و شجاعی (۱۳۹۹)

مطالعه جامعه شناختی فرایندهای وقوع طلاق؛ مشتاقی و همکاران (۱۳۹۹) آموزش مهارت‌های ارتباط صمیمانه در زوج‌های متقاضی طلاق؛ ابراهیمی و محمدلو (۱۴۰۰) عوامل زمینه ساز طلاق توافقی زوجین؛ رضاپور و سعیدی (۱۴۰۰) طلاق توافقی از دیدگاه زنان؛ پاداش و همکاران (۱۴۰۰) اثر بخشی مشاوره به روش گاتمن بر رضایت زناشویی و سازگاری زنان متمایل به طلاق؛ صدری دمیرچی و همکاران (۱۴۰۱) آموزش تاب آوری بر کاهش ریسک طلاق و ناسازگاری زناشویی؛ جاوید و همکاران (۱۴۰۱) تدوین مدل سازگاری پس از طلاق؛ برکات و همکاران (۱۴۰۱) آگاهی و مشاوره قبل از ازدواج و مشاوره قبل از طلاق؛ آرامی و همکاران (۱۴۰۲) مطالعه کیفی شناسایی مؤلفه‌های پیشگیرانه از فروپاشی خانواده را مورد بررسی قرار داده‌اند.

مرور پژوهش‌ها نشان می‌دهد تصمیم‌گیری درباره انصراف از طلاق و انتخاب مسیر سازش موضوعی است که کمتر مورد بررسی واقع شده و صرفاً تعداد معدودی از محققان اخیراً به این موضوع پرداخته‌اند. به عنوان نمونه دوهرتی و همکاران (۲۰۱۶) پروتکلی را به عنوان مشاوره تشخیص؛ برای کمک به این زوج‌های در آستانه طلاق که در فرآیند تصمیم‌گیری طلاق تردید دارند، تدوین و اجرایی نمودند. نتایج پژوهش کرابتر و هریس (۲۰۲۰) نشان داد جدایی قبل از وقوع طلاق یک وضعیت مبهم و دوگانه است؛ جدایی همیشه با قصد طلاق آغاز نمی‌شود، بلکه جدایی برای برخی از همسران فرصتی برای آشتی و انصراف از تصمیم طلاق است. نتایج تحقیقات جاکوبسن (۲۰۲۱) نیز بیانگر این است مشاوره در زوج‌هایی که نسبت به ماندن در زندگی یا طلاق تردید دارند؛ کمک می‌کند تا آگاهانه تصمیم بگیرند. هریس و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای گزارش نمودند؛ زوج‌ها اغلب نمی‌توانند با شفافیت و اطمینان تصمیم به طلاق بگیرند و مشاوره به زوج‌ها کمک می‌کند تا با اطمینان در خصوص طلاق یا سازش تصمیم‌گیری نمایند. تصمیم به طلاق به شدت، تحت تأثیر نحوه درک افراد از خود و دیگران است. وقتی افراد به وضوح خود را ناکام در نظر می‌گیرند؛ این تغییر در هویت درک شده مانع از پیگیری تصمیم طلاق می‌شود. نتایج پژوهش گالووان و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد بکارگیری مدل تغییر (SOC) می‌تواند فرایند تصمیم‌گیری طلاق را کند نموده و فضا را برای بهبود روابط خود در راستای سازش یا تصمیم به طلاق و جدایی زوج‌ها را فراهم نمایند.

نتایج پژوهش پوسپیتاساری و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد که فرآیند تصمیم‌گیری طلاق زنان جاوه به دلیل انگ بیوه بودن یک رویداد پیچیده و همراه با آشفتگی عاطفی است و تحت تأثیر هشت عامل فرزندان، تأثیرات جسمی و عاطفی، دوستی‌ها و خاطرات خوب، تعهد به ازدواج، امور مالی، حمایت دوستان و خانواده، دینداری و انتظارات و اخلاق جاوه قرار دارد. بل و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی نشان دادند؛ تصمیم‌گیری برای طلاق می‌تواند ابهام‌آمیز باشد، چرا که فرزندان و امور مالی نه تنها می‌توانند دلایلی برای ماندن در زندگی مشترک (موانع طلاق) باشند، بلکه از طرفی نیز دلایلی برای ترک زندگی زناشویی و طلاق هستند. در ایران نیز نتایج تحقیق پیراک و همکاران (۲۰۱۹) بیانگر این است که برخی از همسران پس از طلاق درگیر مشکلات اجتماعی و اقتصادی شده و نمی‌توانند خود را با زندگی پس از طلاق وفق دهند، بنابراین از تصمیم طلاق خود پشیمان هستند. پورموسوی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی دریافته‌اند؛ تعداد زنان منصرف شده از طلاق کم نیستند. این زنان به دلیل داشتن فرزند، نگاه بد جامعه، ترس از تنهایی، نداشتن حامی، دادن فرصت مجدد، شخصیت وابسته از طلاق منصرف می‌شوند و برای بهبود و غنای زندگی، نیاز به آموزش دارند. دوهرتی و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی دوسوگرایی طلاق و دلایل طلاق در ایران پرداخته‌اند؛ آنها ضمن پی بردن به دلایل مشترک رابطه‌ای برای طلاق (مانند جدا شدن از هم و عدم توجه کافی)، همراه با نرخ بالای خشونت بین فردی گزارش شده از سوی همسران؛ نرخ قابل توجهی از دوسوگرایی طلاق و تمایل به استفاده از خدمات آشتی (سازش) را در شرکت کنندگان مشاهده کردند.

از جمله عواملی که ضرورت کاربردی پژوهش را ایجاب می‌کند؛ افزایش آمار طلاق توافقی و پیامدهای آن است که تهدید جدی برای سلامت جامعه محسوب می‌شود. ضرورت دیگر این پژوهش توجه به زوج‌هایی است که در فرایند انجام مراحل قانونی طلاق و مشاوره اجباری که لازمه طلاق توافقی است از تصمیم خود منصرف می‌شوند و تمایل به حفظ زندگی زناشویی خود دارند. این عده از زوجین می‌توانند دلایل متفاوتی برای سازش و انصراف از طلاق توافقی داشته باشند؛ که کمتر پژوهشی به آن پرداخته است.

در هنگام مصاحبه پرسیده شد. از سؤالاتی (مانند: مثل چی؟ یعنی اینکه...؟ در این مورد بیشتر توضیح دهید؟ یا یک مثال بزنید؟) که جنبه پیگیری و کاوشی داشت؛ استفاده شد.

ج) روش اجرا

قبل از انجام مصاحبه، پروتکل مصاحبه و فرم رضایت آگاهانه در اختیار مشارکت کنندگان قرار داده شد و سپس در مورد هدف و روند انجام مصاحبه توضیح داده شد. با کسب اجازه برای ضبط صدا به آنان اطمینان داده شد مطالب و سخنان آنها در جلسه محرمانه خواهد بود. مدت زمان مصاحبه برای هر نفر بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه و یک جلسه بود. مصاحبه‌ها در یک دوره ۵ ماهه (از دیماه ۱۴۰۱ تا اردیبهشت ۱۴۰۲) با هر زوج به تنهایی صورت گرفت. پس از انجام هر مصاحبه، ابتدا بیانات ضبط شده مشارکت کنندگان بلافاصله باهمان قالب گفتاری آنان به دقت پیاده‌سازی و تایپ شد. برای اطمینان چندین بار جلسات ضبط شده گوش داده شد و با متن تایپ شده مقایسه گردید. بعد از صحت اطلاعات؛ تحلیل خط به خط انجام و قسمت‌های معنادار مشخص شدند. سپس عبارات و پاراگراف‌های اصلی استخراج و در قالب یک عبارت یا گزاره مفهومی کوتاه بیان شدند. به هر عبارت با توجه به مفهوم جمله، یک کد اختصاص داده شد و در حاشیه متن تایپ شده یادداشت شد و در نهایت کدها باهم مقایسه و کدهای مشابه براساس ویژگی‌ها و ابعاد مشترک در کنار هم قرار گرفتند (طبقه‌بندی اولیه از کدها صورت گرفته و تعدادی از مفاهیم کلیدی و طبقات مشخص شدند). در این مرحله ۶۰۲ کد خام اولیه به دست آمد، بر همین اساس کدهای تکراری حذف و کدها مشابه با هم ادغام شدند. بعد از تقلیل کدها، مجدد مصاحبه‌ها خوانده شده، بررسی و پیرایش صورت گرفت و با انجام هر مصاحبه و تحلیل آن برخی از مفاهیم جدید به کدگذاری اولیه اضافه و طبقات جدید تشکیل شدند. در طول تحلیل، طبقات و داده به صورت مداوم مورد مقایسه قرار گرفتند. کدگذاری و تحلیل همزمان انجام شد و زمانی که دیگر مفهوم جدید یا طبقه جدیدی به طبقات و مفاهیم اولیه اضافه نشد به نقطه اشباع رسید و نمونه‌گیری متوقف گردید. در نتیجه فرآیند کدگذاری باز (کشف مفاهیم)؛ ۱۲۶ کد مفاهیم اولیه (کدهای ثانویه) و ۳۱ کد مفاهیم اصلی و همچنین در فرآیند کدگذاری محوری ۱۷ مقوله شناسایی شدند. در پژوهش‌های کیفی به جای دو مفهوم اعتبار و روایی؛

با توجه به پژوهش‌های مطرح شده و خلاء پژوهشی موجود در این زمینه؛ پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سؤال است که چه عواملی منجر به انصراف از طلاق و سازش در زوجین متقاضی طلاق توافقی می‌گردد؟

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت کنندگان: پژوهش حاضر به شیوه کیفی و روش داده بنیاد براساس رویکرد نظام دار (استراوس و کرین، ۱۹۹۰) انجام شد. جامعه آماری یا به عبارتی میدان مطالعه در این پژوهش؛ زوجین متقاضی طلاق توافقی مراجعه کننده به مرکز مشاوره خانواده سلامت غرب تهران بودند (ارجاع شده از سوی بهزیستی پس از غربالگری اولیه) که در خلال فرآیند مشاوره از طلاق منصرف شده بودند و حداقل ۶ ماه و حداکثر ۱ سال از مدت انصراف آنها سپری شده بود. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و پس از مصاحبه با ۹ زوج منصرف شده از طلاق توافقی در مدت ۵ ماه که هر مصاحبه بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه به طول انجامید، به حالت اشباع نظری رسید و انجام مصاحبه متوقف شد. ملاک‌های ورود افراد به پژوهش عبارت بودند از: ۱- حداقل ۱ سال و حداکثر ۲۰ سال از مدت زمان ازدواج زوجین سپری شده باشد. ۲- حداقل ۶ ماه و حداکثر ۱ سال از انصراف از طلاق آنها گذشته باشد. ۳- زوجین هر دو داوطلب شرکت در پژوهش باشند. ۴- زوجین آمادگی شرکت در مصاحبه و توانایی انتقال اطلاعات برای داشتن انگیزه مشارکت و ارائه اطلاعات صحیح را داشته باشند. ۵- هنگام مصاحبه از سلامت جسمی و روانی برخوردار باشند (تحت تأثیر داروهای اعصاب و روان و یا داروهای روان‌گردان نباشند). ملاک‌های خروج نیز عبارت بودند از افرادی که فرآیند پژوهش را به طور کامل طی ننموده و یا در روند پژوهش حائز شرایط ورود نبوده‌اند.

ب) ابزار

در پژوهش حاضر از مصاحبه نیمه ساختاریافته، مشاهده میدانی، یادداشت‌برداری و ضبط صدا استفاده شد. ابتدا سؤالاتی که دربرگیرنده ابعاد سازش و انصراف از طلاق در زوجین بودند، طراحی و پس از تأیید اساتید در قالب فرم نهایی تنظیم شد. فرآیند مصاحبه با سوال کلی در مورد علت سازش و انصراف از طلاق آغاز شد. با توجه به اینکه هر فرد نوع خاصی از مسائل و موضوعات را مطرح می‌کرد؛ بنابراین سؤالات متفاوتی

و... در تمام مراحل پژوهش) و ملحوظ نمودن حق انصراف برای شرکت کنندگان بود.

یافته‌ها

نمونه مورد مطالعه، شامل ۱۸ نفر زن و مرد (۹ زوج) مشارکت کننده بود، دامنه سنی افراد از ۲۷ تا ۵۳ سال و طول مدت ازدواج از ۳ تا ۱۹ سال متغیر بود. مدت زمان انصراف از طلاق این افراد از زمانی که تصمیم به سازش گرفته و از طلاق انصراف داده بودند بین ۷ ماه تا ۱ سال متغیر بود، سایر اطلاعات در جدول ۱ قابل مشاهده است. تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها در قالب کدگذاری منجر به شناسایی ۱۲۶ کد مفاهیم اولیه (کدهای ثانویه) و ۳۱ کد مفاهیم اصلی و همچنین در فرآیند کدگذاری محوری ۱۷ مقوله شناسایی شدند که در جدول ۲ بیان شده است.

مفهوم قابلیت اعتماد در نظر گرفته می‌شود. در این پژوهش از سه تکنیک مرسوم کنترل و اعتباریابی توسط گروه نمونه (از مشارکت کنندگان درخواست شد داده‌ها را ارزیابی نموده و درخصوص صحت آنها نظر دهند)، مقایسه‌های تحلیلی (رجوع مرتب به داده‌های خام و مقایسه و ارزیابی مکرر داده‌ها) و استفاده از شیوه ممیزی (نظارت همکاران متخصص بر مراحل کدگذاری و مفهوم سازی و استخراج مقولات) استفاده شد. درصد توافقات برای سه مصاحبه به ترتیب ۶۸٪، ۷۰٪ و ۷۴٪ به دست آمد؛ به طور کلی پایایی حاصل از توافق دو کدگذار با توجه به محاسبات به دست آمده (۷۱٪) بیانگر مناسب بودن آن است. ملاحظات اخلاقی الزامی در این پژوهش شامل کسب رضایت آگاهانه از شرکت کنندگان و اخذ رضایت نامه کتبی، رازداری (استفاده از کد و شماره مانند زوج شماره ۲، ۱

جدول ۱. اطلاعات مشارکت کنندگان

مشارکت کنندگان	جنسیت	سن	تحصیلات	شغل	مدت ازدواج	مدت انصراف از طلاق	تعداد فرزندان	توضیحات
زوج ۱	زن	۳۰	دیپلم	خانه دار	۱۱ سال	۱۰ ماه	۲ (دختر ۴ ساله و پسر ۹ ساله)	
زوج ۲	مرد	۳۲	دیپلم	آزاد	۹ سال	۸ ماه	۱ پسر ۷ ساله	
زوج ۳	زن	۲۹	دیپلم	خانه دار	۱۹ سال	۹ ماه	۲ پسر ۱۸ و ۱۶ ساله	
زوج ۴	مرد	۳۳	دیپلم	مکانیک	۹ سال	۹ ماه	۱ دختر ۶ ساله	
زوج ۵	زن	۴۵	دیپلم	خانه دار	۹ سال	۱۱ ماه	۱ دختر ۶ ساله	
زوج ۶	مرد	۵۳	فوق دیپلم	تکنسین اطلاق عمل	۳ سال	۷ ماه	-	
زوج ۷	زن	۳۳	لیسانس	کارمند	۱۷ سال	۱ سال	پسر و دختر ۱۴ ساله (دوقلو)	
زوج ۸	مرد	۳۶	لیسانس	مدیر داخلی شرکت	۱۳ سال	۱ سال	۲ پسر ۱۸ ماهه و ۱۲ ساله	ازدواج دوم
زوج ۹	زن	۳۷	دیپلم	ناخن کار	۷ سال	۸ ماه	-	ازدواج دوم
زوج ۱۰	مرد	۴۲	لیسانس	مهندس صنایع غذایی	۸ سال	۱۰ ماه	-	
زوج ۱۱	زن	۴۲	فوق لیسانس	دفتر خدمات نشر	۸ سال	۱۰ ماه	-	
زوج ۱۲	مرد	۴۰	دیپلم	دفتر خدمات نشر	۸ سال	۱۰ ماه	-	
زوج ۱۳	زن	۲۷	دیپلم	ادمین پیج	۷ سال	۸ ماه	-	ازدواج دوم
زوج ۱۴	مرد	۳۹	دیپلم	گویندگی	۷ سال	۸ ماه	-	ازدواج دوم
زوج ۱۵	زن	۳۷	فوق دیپلم	دستیار دندانپزشکی	۸ سال	۱۰ ماه	-	
زوج ۱۶	مرد	۴۲	فوق دیپلم	راننده	۸ سال	۱۰ ماه	-	

جدول ۲. مفاهیم و مقوله‌های مربوط به علل سازش و انصراف از طلاق در زوجین متقاضی

عناصر	کدگذاری باز (کشف مفاهیم)	
	مفاهیم اولیه (کدهای ثانویه)	مفاهیم اصلی
۱. پارادایم	نداشتن منبع در آمد، وابستگی مالی به همسر، عدم شغل ثابت	عدم استقلال مالی
	ناتوانی در تأمین هزینه مسکن، نگرانی از عدم تأمین مخارج زندگی، عدم تأمین هزینه های فرزند اوتیسم، عدم تمکن مالی خانواده اصلی و والدین، سربار والدین خود بودن	تنگناهای اقتصادی
	وابستگی به فرزند، عشق و علاقه به فرزندان، وابستگی فرزندان به پدر و الگوبرداری از او	وابستگی متقابل والد فرزندی
	بالاتکلیفی فرزندان بعد از طلاق والدین، ترس از آینده فرزندان، وجود فرزند اوتیسمی، وجود فرزند شیرخوار	آسیب پذیری فرزندان
	فرصت دادن دوباره به خود و همسر، جبران اشتباهات، شانس دوباره دادن به همسر	شانس دوباره
	برطرف کردن ایرادات خود و ترمیم رابطه، امید به تغییر با مشاوره	امید به ترمیم رابطه
	ترس از تنهایی زندگی کردن، ترس از تنها ماندن در آینده، دور بودن از خانواده و والدین	ترس از تنهایی
۲. ارتباط زبانی	نداشتن حامی، نداشتن تکیه گاه مناسب، عدم حمایت از سوی خانواده	نداشتن حامی
	مجازات کردن همسر با درخواست طلاق، ترساندن همسر، لجباری با همسر	عدم تمایل واقعی به طلاق
	احساس خود کم بینی و وابستگی به دیگران، وابستگی به همسر، ترس از دست دادن همسر و فرزندان، نگرانی از طرد شدن از سوی فرزندان، عدم اعتماد به نفس	وابستگی شدید
	عدم حس تعلق به خانواده خود، بی تفاوتی خانواده، خانواده متلاشی (بچه طلاق)، طرد شدن از سوی خانواده، اختلاف با خانواده اصلی	عدم همراهی و حمایت خانواده
	تصمیم عجولانه، تصمیم احساسی اولیه	تصمیم احساسی
	شک و تردید داشتن، ترس از تصمیم اشتباه، بالاتکلیفی در انتخاب راه طلاق، ماندن سر دو راهی	تردید در تصمیم گیری
	محدود شدن در جامعه و خانواده، سخت بودن زندگی برای افراد مطلقه، نداشتن امنیت شغلی زنان مطلقه، محدود شدن معاشرت های خانوادگی	روابط اجتماعی
۳. ارتباط خانوادگی	مورد قضاوت قرار گرفتن از سوی دیگران (حرف مردم)، بد بودن طلاق در فرهنگ و انگ اجتماعی، مقصر پنداری خود، نگاه بد به زنان مطلقه، قابل هضم نبودن طلاق در خانواده و فامیل، سرزنش خانواده و دیگران	مسائل فرهنگی
	بالا رفتن سن، محدودیت زمان و تکرار تجربه گذشته (در طلاق دوم)، ناتوانی در فرزند آوری، فقدان فرصت ازدواج مجدد	نداشتن فرصت
	ناتوانی از مستقل زندگی کردن به لحاظ مالی، عدم استقلال در انتخاب محل زندگی، اجبار به زندگی با والدین، کنترل شدن از سوی والدین	از دست دادن استقلال
	همفکری و مشارکت در امور زندگی، بکارگیری مهارت های ارتباطی، همسویی در علایق و تمایلات، بیان شفاف خواسته ها و انتظارات، انعطاف پذیری و بردباری، صرف وقت کافی با یکدیگر، داشتن فعالیت های مشترک (ورزش، پیاده روی، خرید و...)	راهبردهای انطباقی
	در نظر گرفتن شرایط و نیازهای یکدیگر، رسیدن به تفاهم متقابل، ابراز کلامی و غیر کلامی محبت، گفتگوی منطقی، کاهش بحث و دعوا، تقسیم کار و پذیرش نقش ها، حفظ زندگی به دلیل شکست قبلی (تجربه طلاق قبلی)	راهبردهای سازش
	کنترل احساسات و هیجانات، کنترل خشم، شرکت در فعالیت های هنری و ورزشی، داشتن برنامه ریزی روزانه، کسب مهارت خود آگاهی و توجه به خود	خودمدیریتی
	کمک به سازگاری و رفع موانع ارتباطی، فراگیری آموزش های خود مراقبتی و خود آگاهی، استفاده از خدمات مشاوره و سکس تراپی برای حل مشکلات جنسی، اصلاح رفتارهای آسیبزا (خشم، تحقیر، توهین، سرزنش، بی مسئولیتی و...)	مشاوره و کمک حرفه ای
۴. راهبردها	کناره گیری و حضور کم در منزل، سکوت و عقب نشینی، عدم همفکری و مشارکت، اجتناب از گفتگو در مورد مشکلات، کوتاه آمدن به دلیل ترس از طلاق دوم، بیان نکردن انتظارات و خواسته ها	راهبردهای اجتنابی
	عدم کنترل خشم و رفتار پرخاشگرانه، بحث و جدل، تعاملات نامناسب رفتاری و کلامی در جمع ها (مهمانی، گروه دوستان و...)	راهبردهای ناکارآمد
	عدم حراست از حریم زوجی (بازگو کردن مشکلات برای خانواده ها و فامیل)، ارتباط جنسی کم، بی تفاوتی و انزوای عاطفی، عدم انعطاف پذیری، رابطه سرد و سطحی	راهبردهای تخریبی
	آرامش محیط خانه و بهبود شرایط، امیدواری به ادامه زندگی مشترک، خرسند بودن از نحوه تغییرات و کیفیت زندگی	رضایت از تصمیم سازش
	درک و احترام متقابل، فعالت به حرف های همسر گوش دادن، داشتن صداقت	شکل گیری تعاملات مثبت
	سردی در روابط و بی تفاوتی، از بین رفتن صمیمیت، نارضایتی جنسی	عدم وجود تعامل عاطفی
	کاهش اعتماد به نفس، خود سرزنشگری، عدم امید به آینده و بهبود شرایط، پیوند عاطفی ضعیف	ناخرسندی از کیفیت زندگی پس از سازش

شرایط علی: در پژوهش حاضر شرایط علی شامل مقوله‌های «منابع مالی و اقتصادی، مسئولیت‌پذیری در قبال فرزندان، فرصت مجدد، ترس از تنهایی و انزوا، عدم وجود حامی و حمایت‌کننده و عدم تصمیم قطعی به طلاق» است.

مقوله منابع مالی و اقتصادی دو مفهوم اصلی عدم استقلال مالی و تنگناهای اقتصادی را شامل می‌شود. مفاهیم نداشتن منبع درآمد، وابستگی مالی و عدم شغل ثابت بیانگر عدم استقلال مالی است. زوج ۱/ زن پیرامون مفهوم «نداشتن منبع درآمد» می‌گوید: «منبع درآمدی ندارم با دیپلم و دو تا بچه که همیشه کار کرد. همسر هم همیشه از نظر مالی من و بچه‌ها رو تأمین کرده، برای من خیلی سخته که تازه بخوام برم دنبال کار بگردم. تو این سن حتی دیگه حوصله کار بیرون از خونه رو ندارم».

تنگناهای اقتصادی مفاهیم ناتوانی در تأمین هزینه مسکن، نگرانی از عدم تأمین مخارج زندگی، عدم تأمین هزینه‌های فرزند اوتیسم، عدم تمکن مالی خانواده اصلی والدین و حس سربار والدین خود بودن را دربر می‌گیرد. در خصوص مفهوم «عدم تأمین مخارج زندگی» زوج ۳/ مرد بیان می‌کند: «من راننده‌ام درآمد ثابتی ندارم، بعد طلاق می‌بایست هم خرج زندگی پسرانم که می‌خواستند با مادرشون باشند و هم خرج زندگی خودمو تأمین کنم که واقعاً از توان من خارج بود». در مورد «حس سربار والدین بودن» زوج ۴/ زن می‌گوید: «پدرم فوت شده و حقوقی هم نداشته برای همین خرج مادرمو برادرارم میدن، مدتی که پیش اونها بودم به جوری حس می‌کردم سربارشون هستم».

تعدادی از زوج‌های دارای فرزند علل سازش خود را تحت عنوان مقوله مسئولیت‌پذیری در قبال فرزندان و با مفاهیم وابستگی مقابل والد فرزندی و آسیب‌پذیری فرزندان بیان نمودند. مفهوم وابستگی متقابل والد فرزندی؛ شامل مفاهیم اولیه وابستگی به فرزندان، عشق و علاقه به فرزندان، وابستگی فرزندان به والدین، وابستگی فرزندان به پدر و الگو برداری از او می‌شود. زوج ۲/ زن در مورد مفهوم «وابستگی فرزندان به پدر و الگو برداری از او» می‌گوید: «پسر اوتیسم داره و مشکل ارتباطی داره، تنها با همسر رابطه خوبی داره خیلی به همسر وابسته است و هر کاری پدرش انجام میده اون هم همون کار رو انجام میده، بیشتر ترجیح میده با همسر وقت بگذرونه با همسر فوتبال و تفریح میره و حتی اگر مدرسه تعطیل باشه بهانه می‌گیره و

با همسر میره سرکار، خلاصه اینکه همه جور به پدرش وابسته است و من به خودم این حق رو نمیدم بخاطر خودم بچه رو جدا کنم». مفهوم آسیب‌پذیری فرزندان، مفاهیم اولیه‌ای مانند «بلا تکلیفی فرزندان بعد از طلاق والدین، ترس از آینده فرزندان، وجود فرزند اوتیسمی، وجود فرزند شیرخوار» را شامل می‌شود. زوج ۶/ مرد در تأیید مفهوم «ترس از آینده فرزندان» بیان می‌کند: «پسر و دختر دوقلوی من هر دو نوجوان و تو سن بلوغ هستند و این دوره حساسیه نگران آینده و تحصیلشون بودم و اینکه جدایی ما روی اون‌ها تأثیر منفی بذاره».

مقوله فرصت مجدد در این پژوهش در قالب دو مفهوم اصلی شانس دوباره و امید به ترمیم رابطه قابل توصیف است. مفهوم اصلی شانس دوباره فرصت دادن دوباره به خود و همسر، جبران اشتباهات و شانس دوباره دادن به همسر را دربر می‌گیرد. برخی فرصت مجدد را به عنوان شانس دوباره در نظر گرفتند به عنوان مثال زوج ۱/ مرد در مورد «جبران اشتباهات» می‌گوید: «من قبول داشتم که بیشتر اختلافات ما بخاطر رفتار و حرف‌های منه و این منم که با این اخلاقم دارم زندگیمون رو از هم می‌پاشونم برای همین تصمیم گرفتم همه چیز رو درست کنم و از خانومم خواستم از طلاق منصرف بشه و تو این چند ماه تونستم خودمو بهش ثابت کنم».

مفهوم امید به ترمیم رابطه شامل مفاهیم برطرف کردن ایرادات خود و ترمیم رابطه و امید به تغییر با مشاوره است. مشارکت کنندگانی که سازش را به عنوان فرصت مجدد قلمداد نمودند امید به ترمیم رابطه داشتند به عنوان مثال پیرامون مفهوم «امید به تغییر با مشاوره» زوج ۵/ زن می‌گوید: «با اینکه برای طلاق با همسر اقدام کرده بودیم اما ته دلم خیلی دوست داشتم زندگیمو حفظ کنم امیدم به این بود که در جلسات مشاوره به راهی پیدا بشه تا بتونیم اوضاع رو تغییر بدیم و مشکلمون رو حل کنیم».

مقوله ترس از تنهایی و انزوا در برگرفته مفاهیم اولیه «ترس از تنهایی زندگی کردن، ترس از تنها ماندن در آینده و دور بودن از خانواده و والدین» است. زوج ۵/ زن در مورد «ترس از تنهایی زندگی کردن» می‌گوید: «مادر و خواهرم خارج از کشور هستند و پدرم هم فوت شده بخاطر اینکه تنها نباشم ازدواج کرده بودم من به جز همسر کسی رو ندارم اگه جدا می‌شدم قطعاً تنها می‌شدم. از اینکه تنها بخوام زندگی کنم واهمه دارم، اصلاً نمیتونم این موضوع رو هضم کنم».

زندگی خودشان هستند. زندگی و وضعیت من براشون مهم نیست وقتی من تو این شرایط هستم بدون خانواده‌ای که بشه روش حساب کرد بهترین راه ادامه همین زندگیه».

مقوله شک و ابهام در تصمیم‌گیری شامل مفهوم تصمیم‌حساسی با کدهای باز «تصمیم عجولانه و تصمیم احساسی اولیه» و مفهوم تردید در تصمیم‌گیری با کدهای باز «شک و تردید داشتن، ترس از تصمیم اشتباه، بلاتکلیفی در انتخاب راه و ماندن سر دو راهی» است. پیرامون موضوع «تصمیم عجولانه» زوج ۴/ مرد بیان می‌کند: «چون به همسر شک داشتم، خیلی عصبی بودم می‌خواستم از این وضعیت زودتر خلاص بشم به هیچ وجه منطقی فکر نکردم و برای همین برای طلاق خیلی عجله کردم».

شرایط مداخله‌گر: مقولات مسائل فرهنگی و اجتماعی، محدودیت فرصت‌ها و عدم استقلال فردی به عنوان شرایط مداخله‌گر شناسایی شدند. مقوله مسائل فرهنگی و اجتماعی در برگرفته مفاهیم اصلی روابط اجتماعی و مسائل فرهنگی است. مفهوم روابط اجتماعی شامل مفاهیم «محدود شدن در جامعه و خانواده، سخت بودن زندگی برای افراد مطلقه، نداشتن امنیت شغلی زنان مطلقه و محدود شدن معاشرت‌های خانوادگی» است. زوج ۴/ زن در خصوص مفهوم «محدود شدن در جامعه و خانواده» می‌گوید: «اگر طلاق می‌گرفتم باید می‌رفتم شهرستان، اونجا شرایط خیلی فرق می‌کنه محیط کوچیکه و مردم طور دیگه فکر میکنن اونجا به زن مطلقه نمیتونه به راحتی زندگی کنه. منظورم اینه که باید تو خونه می‌موندم و کمتر با دیگران و حتی با فامیل‌ها رفت و آمد می‌کردم».

مفهوم مسائل فرهنگی در برگرفته کدهای باز «نگرانی از طلاق و اثرات آن، مورد قضاوت قرار گرفتن، ترس از آبرو، بد بودن طلاق در فرهنگ و انگ اجتماعی، مقصر پنداری خود، نگاه بد به زنان مطلقه، قابل هضم نبودن طلاق در خانواده و فامیل، سرزنش خانواده و دیگران» می‌باشد. در تأیید مفاهیم «حرف مردم» و «مورد قضاوت قرار گرفتن» زوج ۷/ زن می‌گوید: «اینکه برگشتم به علتش بخاطر حرف مردم بود بخصوص فامیل اگر طلاق می‌گرفتم؛ همه فکر می‌کردند صد درصد من مشکلی دارم که نمی‌تونم زندگی کنم. خانواده ما مذهبی هستند و طلاق رو بد می‌دونن. بابت طلاق اولم خیلی اذیت شدم خیلی پشت سرم حرف می‌زدند».

مقوله محدودیت فرصت‌ها مفاهیم اولیه «محدودیت زمان و تکرار تجربه گذشته (در طلاق دوم)، ناتوانی در فرزندآوری، فقدان فرصت ازدواج

مقوله عدم وجود حامی و حمایت‌کننده در برگرفته مفاهیم اولیه «نداشتن حامی، نداشتن تکیه‌گاه مناسب و عدم حمایت از سوی خانواده» می‌باشد. زوج ۸/ زن پیرامون این مفاهیم بیان می‌کند: «اگه برگشتم و آشتی کردم بخاطر اینکه من بچه طلاقم، مادر بزرگم منو بزرگ کرد که یکساله فوت شده. خیلی وقته که پدر و مادرم پی زندگی خودشان هستند. من کسی رو ندارم که از من و تصمیم برای جدایی حمایت کنه و یا حتی کمک کنه». مقوله عدم تصمیم قطعی به طلاق مفهوم اصلی عدم تمایل واقعی به طلاق با مفاهیم اولیه «مجازات کردن همسر با درخواست طلاق، ترساندن همسر و لجبازی با همسر» از سوی مشارکت‌کنندگان مطرح شد. گاهی اوقات درخواست اولیه طلاق از سوی زوجین و یا مراجعه به دادگاه و اقدام به درخواست طلاق، صرفاً اقدامی معکوس برای حفظ و بقای زندگی است. در پژوهش حاضر زوج ۹/ مرد در مورد «ترساندن همسر» می‌گوید: «من زندگیمو دوست دارم. قصد طلاق نداشتم فقط می‌خواستم همسرم بترسه و به خودش بیاد تنبلی رو کنار بزاره و زندگی رو جدی بگیره».

شرایط زمینه‌ای: در پژوهش حاضر مقوله‌های شخصیت وابسته، تعارض با خانواده، شک و ابهام در تصمیم‌گیری به عنوان شرایط زمینه‌ای سازش و انصراف از طلاق زوجین شناسایی شدند. مقوله شخصیت وابسته در برگرفته مفهوم وابستگی شدید است که شامل مفاهیم اولیه «احساس خودکم‌بینی و وابستگی به دیگران، وابستگی به همسر، ترس از دست دادن همسر و فرزندان، نگرانی از طرد شدن از سوی فرزندان و عدم اعتماد به نفس» می‌باشد. در تأیید مفاهیم «وابستگی به همسر» و «عدم اعتماد به نفس» زوج ۵/ زن می‌گوید: «همسر رو خیلی دوست دارم به جز اون کسی رو ندارم نمیتونم زندگی بدون اون رو تصور کنم فکر می‌کنم از عهده هیچ کاری برنمیام، برای همین و بخاطر اینکه همسرم بچه نمی‌خواه حتی از حق مادر بودنم هم گذشتم. فقط کنارش زندگی کنم و امنیت داشته باشم برام کافیه».

مقوله تعارض با خانواده اصلی، مفهوم عدم همراهی و حمایت خانواده را شامل می‌شود که خود در برگرفته مفاهیم «عدم حس تعلق به خانواده خود، بی‌تفاوتی خانواده، خانواده متلاشی (بچه طلاق)، نگرانی از طرد شدن از سوی خانواده، اختلاف با خانواده اصلی» می‌باشد. زوج ۸- زن در تأیید کد باز «خانواده متلاشی (بچه طلاق)» عنوان می‌کند: «خانواده من خیلی وقته از هم پاشیده وقتی بچه بودم پدر و مادرم طلاق گرفتند هر کدوم دنبال

مجدد» را شامل می‌شود. برخی در مصاحبه اعلام نموده بودند که به لحاظ بالا رفتن سن و داشتن فرزند نوجوان و جوان فرصت‌های خود را برای تشکیل یک زندگی مجدد در آینده از دست رفته می‌بینند به طور مثال زوج ۹- مرد در خصوص کدهای باز «بالا رفتن سن» و «فقدان فرصت ازدواج مجدد» می‌گوید: «من و همسر من تو سن بالا ازدواج کردیم و بچه دار هم نشدیم یعنی فرصت پدر و مادر بودن رو از دست دادیم. درست که رابطه ما به ایراداتی داشت و الان داریم اون‌ها رو برطرف می‌کنیم به هر حال ما دیگه به هم و به رفتارهای هم عادت کردیم اینکه بخوایم طلاق بگیریم و بعدها با یه فرد جدید تشکیل زندگی بدیم و رابطه تازه‌ای رو شروع کنیم؛ مسلماً شناخت اون آدم برامون سخته پس بهتره که همین رابطمون رو حفظ کنیم».

مقوله عدم استقلال فردی مفهوم اصلی از دست دادن استقلال است که شامل مفاهیم اولیه «ناتوانی از مستقل زندگی کردن به لحاظ مالی، عدم استقلال در انتخاب محل زندگی، اجبار به زندگی با والدین و کنترل شدن از سوی والدین» می‌باشد. زوج ۲/ زن در خصوص اجبار به زندگی با والدین بیان می‌دارد: «پدرم آدم خیلی سختگیریه می‌گفت ما آبرو داریم درست نیست زن مطلقه تنها زندگی کنه اگه طلاق بگیری باید با ما زندگی کنی برای همین مجبور بودم با خانواده‌ام زندگی کنم و طبق خواسته‌های اون‌ها رفتار کنم».

راهبردها: راهبردها مجموعه اعمال هدفمند و عامدانه‌ای هستند که افراد برای حل مشکل یا رسیدن به هدف بکار می‌گیرند. در پژوهش حاضر زوجها از دو راهبردها، تحت عنوان راهبردهای کارآمد و راهبردهای ناکارآمد را برای سازش و ترمیم رابطه استفاده نمودند که هر کدام پیامدهای خاصی را به همراه داشت.

راهبردهای کارآمد شامل راهبردهای انطباقی، راهبردهای سازش، خودمدیریتی و مشاوره و کمک حرفه‌ای می‌باشد.

۱- راهبردهای انطباقی: این راهبردها شامل مفاهیم «همفکری و مشارکت در امور زندگی پذیرش نقش‌ها و مسئولیت‌ها بکارگیری مهارت‌های ارتباطی، همسویی در علایق و تمایلات، بیان شفاف خواسته‌ها و انتظارات، انعطاف‌پذیری و بردباری، صرف وقت کافی با یکدیگر، داشتن فعالیت‌های مشترک مثل ورزش، پیاده‌روی، خرید و...» می‌باشد. در تأیید مفهوم «همفکری و مشارکت در امور زندگی» زوج ۶/ زن می‌گوید: «من و همسر من

سعی می‌کنیم برای مشکلات و کارهای روزمره زندگیمون با هم مشورت کنیم با هم مشکلات رو حل کنیم و حتی برای تربیت بچه‌ها با هم تصمیم می‌گیریم و برنامه‌ریزی می‌کنیم».

۲- راهبردهای سازش: این دسته از راهبردها کدهای باز «در نظر گرفتن شرایط و نیازهای یکدیگر، رسیدن به تفاهم متقابل، ابراز کلامی و غیر کلامی محبت، گفتگوی منطقی، کاهش بحث و دعوا، تقسیم کار و پذیرش نقش‌ها، حفظ زندگی به دلیل شکست قبلی و تجربه طلاق» را شامل می‌شود. زوج ۴/ مرد در مورد مفهوم «ابراز کلامی و غیر کلامی محبت» اینگونه می‌گوید: «من قبلاً خیلی بهش سخت می‌گرفتم و کنترلش می‌کردم. زیاد به خانومم توجه نمی‌کردم، بهش نمی‌گفتم دوستش دارم. الان عشق و علاقمو به خانومم نشون میدم هم با رفتارهام و هم با صحبت کردن. جمله‌های محبت آمیز میگم، نوازشش می‌کنم، می‌بینم اون هم نسبت به من محبتشو نشون میده»؛ و یا زوج ۸/ مرد در مورد مفهوم «حفظ زندگی به دلیل شکست قبلی (تجربه طلاق قبلی)» بیان می‌کند: «آشتی کردم چون نمی‌خواستم یه بار دیگه طلاق بگیرم و برای بار دوم زندگیم متلاشی بشه».

۳- خودمدیریتی: راهبردهای خودمدیریتی در برگیرنده مفاهیم اولیه «کنترل احساسات و هیجانات، کنترل خشم، شرکت در فعالیت‌های هنری و ورزشی، داشتن برنامه‌ریزی روزانه، کسب مهارت خود آگاهی و توجه به خود» است. زوج ۶/ مرد در تأیید مفهوم «کنترل خشم» می‌گوید: «من قبلاً که عصبانی می‌شدم کنترل نداشتم به همسر توهین می‌کردم و حتی یک بار کتک‌ش زدم که همسر به همین علت می‌خواست از من جدا بشه. به جلسات مشاوره فردی که رفتم یاد گرفتم چطوری عصبانیت و خشم رو کنترل کنم. حالا نه اینکه بگم به طور کامل ولی خیلی از موارد خودمو کنترل می‌کنم. سعی می‌کنم خشم و عصبانیت رو کم کنم». همچنین زوج ۳/ زن در تأیید کدهای باز «شرکت در فعالیت‌های هنری و ورزشی» و «کسب مهارت خود آگاهی و توجه به خود» اینگونه می‌گوید: «صبح‌ها پیاده روی میرم، ورزش می‌کنم برای خودم وقت می‌زارم روی توانایی‌های خودم کار می‌کنم. الان کارهایی که قبلاً دوست داشتم، انجام میدم مثلاً من نویسندگی رو خیلی دوست دارم قبلاً هم داستان‌های کوتاه می‌نوشتم الان هم به مدته شروع کردم به نوشتن داستان زندگی خودم».

۴- مشاوره و کمک حرفه‌ای: این راهبرد شامل مفاهیم اولیه «کمک به سازگاری و رفع موانع ارتباطی، فراگیری آموزش‌های خود مراقبتی و خود آگاهی، استفاده از خدمات مشاوره و سکس تراپی برای حل مشکلات جنسی، اصلاح رفتارهای آسیب‌زا، مهارت آموزی و توانمندسازی خود» می‌باشد. پیرامون مفهوم اولیه «فراگیری آموزش‌های خودمراقبتی و خود آگاهی» زوج ۹/ زن می‌گوید: «توی جلسات مشاوره طلاق به ما پیشنهاد شد که چند جلسه مهارت آموزی در مورد ارتباط صحیح با هم و خود آگاهی داشته باشیم بعد در مورد طلاق یا آشتی تصمیم بگیریم یکی از آموزش‌ها توجه به خود بود، من یاد گرفتم روی خودم و توانایی‌هام تمرکز کنم. نقاط ضعف خودم رو بشناسم و اصلاح کنم حساسیت‌هامو تو بعضی از مسائل مثل برخورد با خانواده همسرم و حرفه‌اشون کمتر کنم. یاد گرفتم از خودم مراقبت کنم مثلاً ورزش کنم موسیقی گوش بدم و یا کارهایی که دوست دارم توی اوقات فراغتم انجام بدم». همچنین در تأیید مفهوم «استفاده از خدمات مشاوره و سکس تراپی» زوج ۶/ زن می‌گوید: «تو زمینه مسائل جنسی من کمی مشکل داشتم. همسرم مسائل بهداشتی رو رعایت نمی‌کرد (مثلاً همیشه دهانش بو می‌داد)، هیچ وقت به موقعیت من توجه نمی‌کرد از من نمی‌پرسید که آماده هستم یا نه بیشتر وقت‌ها من بعد رابطه جنسی اذیت می‌شدم، خیلی عصبی می‌شدم و حس خوبی بعد رابطه نداشتم برای همین بهانه می‌گرفتم و بعد دعوامون می‌شد. البته با مشاوره الان این مسائل هم بینمون حل شده».

راهبردهای ناکارآمد: گاهی زوج‌ها برخلاف میل باطنی خود و بنا به هر دلیل دیگری تصمیم به سازش می‌گیرند و در سایه طلاق عاطفی زندگی مشترک خود را ادامه می‌دهند و برای حفظ و یا ثابت نگه داشتن وضع موجود و کاهش تنش از راهکارهای ناکارآمد بهره می‌گیرند که این راهکارها به نوبه خود به تشدید طلاق عاطفی و سردی روابط زوجین می‌انجامد. در پژوهش حاضر راهبردهای ناکارآمد که توسط برخی از مشارکت‌کنندگان به کار گرفته شده، شامل راهبردهای اجتنابی، راهبردهای تخریبی است.

۱- راهبردهای اجتنابی: این راهبردها شامل مفاهیم «کناره‌گیری و حضور کم در منزل، سکوت و عقب نشینی، عدم همفکری و مشارکت، اجتناب از گفتگو در مورد مشکلات، کوتاه آمدن به دلیل ترس از طلاق دوم، بیان نکردن انتظارات و خواسته‌ها» می‌باشد. زوج ۲/ زن در تأیید مفهوم «اجتناب

از گفتگو در مورد مشکلات» می‌گوید: «ما بخاطر شرایط پسر که اوتیسم داره باهم زندگی می‌کنیم باهم کاری نداریم، زیاد باهم حرف نمی‌زنیم فقط اوضاع همینطور باشه بحث و دعوا فقط پیش نیاد برامون کافیه».

۲- راهبردهای تخریبی: این گروه از راهبردهای ناکارآمد کدهای باز «عدم کنترل خشم و رفتار پر خاشگروانه، بحث و جدل، تعاملات نامناسب رفتاری و کلامی در جمع‌ها (مهمانی، گروه دوستان و...)، عدم حراست از حریم زوجی (بازگو کردن مشکلات برای خانواده‌ها و فامیل)، ارتباط جنسی کم، پیوند عاطفی ضعیف، بی‌تفاوتی و انزوای عاطفی، عدم انعطاف‌پذیری، فقدان صمیمیت زناشویی و رابطه سرد و سطحی» را شامل می‌شود. زوج ۲/ زن پیرامون مفهوم «تعاملات نامناسب رفتاری و کلامی در جمع‌ها (مهمانی، گروه دوستان و...)» می‌گوید: «ما مثل قبل سعی می‌کنیم با فامیل و دوستان رفت و آمد داشته باشیم ولی رفتار همسرم جوریه که همه متوجه میشن که رابطه ما ظاهریه. مثلاً توی جمع اصلاً با من حرف نمیزنه به من نگاه نمیکنه، وقتی حرف می‌زنم نیشخند می‌زنه و با تحقیر به من نگاه می‌کنه». همچنین زوج ۵/ زن در مورد مفهوم «عدم کنترل خشم و رفتار پر خاشگروانه» می‌گوید: «همسرم هنوز رفتارهای پر خاشگروانه خودشو داره عصبانی میشه داد می‌زنه و اصلاً هم حاضر نیست با مشاوره این رفتارشو تغییر بده فقط میگه وقتی من ناراحت و عصبانیم با من حرف نزن منم چاره‌ای ندارم صبر می‌کنم تا خودش آروم بشه».

پیامدها: پیامدها حاصل بکارگیری راهبردهای کارآمد و یا ناکارآمد توسط زوجین در فرآیند سازش و انصراف از طلاق است. در این پژوهش پیامدها در دو مقوله رضایتمندی از زندگی مشترک و عدم رضایتمندی از زندگی مشترک لحاظ شدند.

مقوله رضایتمندی از ادامه زندگی مشترک شامل مفاهیم رضایت از تصمیم سازش و شکل‌گیری تعاملات مثبت است. مفهوم رضایت از تصمیم سازش شامل مفاهیم «آرامش محیط خانه و بهبود شرایط، امیدواری به ادامه زندگی مشترک، خرسند بودن از نحوه تغییرات و کیفیت زندگی» است. زوج ۱/ مرد در تأیید کد باز «آرامش محیط خانه و بهبود شرایط» می‌گوید: «غر زدن‌ها و کنترل کردن همسرم کم شده بازم بهم اعتماد می‌کنیم دیگه جر و بحث نداریم و یه جوری تو خونه آرامش هست و همینطور که جلوتر میریم اوضاع داره بهتر میشه. زوج ۶/ زن در خصوص مفهوم «فعالانه به حرف‌های همسر گوش دادن» بیان می‌کند: «بعد مشاوره‌هایی که شدیم تمرین‌هایی

بهمون داده شده بود برای ارتباط متقابل و گوش دادن به حرف‌های همدیگه که انجام می‌دادیم و الان هم همین‌طور حرف هم رو خوب گوش میدیم تو حرف هم نمی‌پریم و موقع صحبت کردن به هم توجه می‌کنیم و حوصله به خرج میدیم».

مقوله عدم رضایتمندی از ادامه زندگی مشترک شامل مفاهیم عدم وجود تعامل عاطفی، ناخرسندی از کیفیت زندگی پس از سازش است. مفهوم عدم وجود تعامل عاطفی دربرگیرنده مفاهیم اولیه «سردی در روابط و بی تفاوتی، از بین رفتن صمیمیت، نارضایتی جنسی» می‌باشد. زوج ۷/زن در مورد مفاهیم «سردی در روابط و بی تفاوتی» و «از بین رفتن صمیمیت» می‌گوید: «بعد از اینکه همسر منو از خونه بیرون کرد و یه مدتی تنها بودم نسبت بهش تاحدی سرد شدم درسته که الان برگشتم و با هم زندگی می‌کنیم و همسر الان خیلی سعی می‌کنه رضایت منو جلب کنه ولی حقیقت اینه که اون رابطه صمیمی قبلی از بین رفته و یه فاصله‌ای بینمون ایجاد شده و از همه مهمتر اینکه من نتونستم گذشته رو فراموش کنم».

مفهوم ناخرسندی از کیفیت زندگی پس از سازش شامل کدهای باز «کاهش اعتماد به نفس، خود سرزنشگری، عدم امید به آینده و بهبود شرایط، پیوند عاطفی ضعیف» می‌باشد. زوج ۲/مرد در رابطه با مفهوم «خود سرزنشگری» می‌گوید: «فکر می‌کنم دارم وقت و وجونی خودمو بیهوده برای این زندگی می‌زارم. این زندگی خواست من نیست همیشه به خودم میگم چرا باید زندگی من اینطوری می‌شد. کجا اشتباه کردم و یا چه چیزی برای این زندگی کم گذاشتم». همچنین زوج ۱/زن در مورد مفهوم «پیوند عاطفی ضعیف» می‌گوید: «ما بخاطر خودمون و بچه‌ها تصمیم گرفتیم ادامه بدیم درسته که الان دعوامون کمتر شده، زیاد دعوا رو ادامه نمیدیم جلوی بچه‌ها کمتر بحث می‌کنیم، تو این مدت کتک کاری نکردیم اما اینو هم بگم رابطه ما خیلی خوب هم نیست. فقط داریم این شرایط رو کنار هم تحمل می‌کنیم و سعی می‌کنیم به هم گیر ندیم. شوهرم میگه داره اشتباهاتشو جبران می‌کنه ولی باز رفیق بازیهاشو داره فقط من حساسیتم رو نسبت به قبل کمتر کردم به هر حال یه جور دیگه داریم سر می‌کنیم».

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی علل سازش و انصراف از طلاق زوجین متقاضی طلاق توافقی به روش کیفی و بر مبنای نظریه داده بنیاد انجام شد.

یافته‌های پژوهش نشان داد تصمیم زوجین به انصراف از طلاق توافقی و سازش متأثر از برخی شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر است که در همین راستا بکارگیری برخی از راهبردها تحت عنوان راهبردهای کارآمد و ناکارآمد می‌تواند پیامدهایی را در بر داشته باشد. در این پژوهش شرایط علی مقوله‌های «منابع مالی و اقتصادی، مسئولیت‌پذیری در قبال فرزندان، فرصت مجدد، ترس از تنهایی و انزوا، عدم وجود حامی و حمایت‌کننده و عدم تصمیم قطعی به طلاق» را شامل می‌شود. یافته‌های پژوهش حاضر در مقوله‌های ذکر شده با نتایج پژوهش پوسپیتاساری و همکاران (۲۰۲۲)، خان و حمید (۲۰۲۰)، دوهرتی، کلانتر و طرزفی (۲۰۲۱)، پیراک، نگارنده و خاکبازان (۲۰۱۹)، لئوپولد (۲۰۱۸) که وجود فرزندان، نادیده گرفتن نفقه و مهریه، چالش تهیه مسکن، ناامنی اقتصادی و تنگناهای مالی، نگرانی‌های مالی، وابستگی‌های مالی به همسر را مانع طلاق و جدایی دانسته‌اند؛ همخوانی دارد. زوجین به امید ترمیم رابطه، شانس مجددی به خود و همسر می‌دهند تا از طریق جبران اشتباهات و نقایص، برطرف نمودن ایرادات از طریق مشاوره بتوانند رابطه آسیب دیده خود را ترمیم نمایند. در این پژوهش بعضی از زوج‌ها علت سازش و انصراف از طلاق را ترس از تنها ماندن، تنها زندگی کردن و دور بودن از خانواده اصلی و برخی دیگر نداشتن تکیه‌گاه مناسب در زندگی، نداشتن شخص حمایتگر و عدم حمایت از سوی خانواده اصلی عنوان نمودند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش سلیمی و همکاران (۱۳۹۹) که ترس از تنهایی و تنها زندگی کردن در زنان و با نتایج تحقیق پورموسوی و همکاران (۱۳۹۹) که ترس از تنهایی و انزوا، نداشتن حامی و دادن فرصت مجدد به خود و همسر علل انصراف از طلاق عنوان نمودند؛ هم راستا است. پیرامون مقوله عدم تصمیم قطعی به طلاق، تعدادی از زوجین عنوان نمودند از ابتدا که درخواست طلاق توافقی را از مجرای قانونی پیگیری کردند؛ واقعاً قصد جدایی نداشتند بلکه هدفشان لجبازی با همسر، مجازات کردن همسر و ترساندن او بوده تا شاید به این طریق همسر خود را تنبیه نمایند که این موضوع بیشتر جنبه نمایشی درخواست طلاق توافقی را نشان می‌دهد. این یافته با نتایج پژوهش مروتی شریف‌آباد و همکاران (۱۳۹۷) در خصوص اقدامات تلافی‌جویانه زوجین از ارائه دادخواست طلاق توافقی همخوانی دارد.

مقوله‌های شخصیت وابسته، تعارض با خانواده اصلی، شک و ابهام در تصمیم‌گیری به عنوان شرایط زمینه‌ای سازش و انصراف از طلاق زوجین

شناسایی شدند. افرادی که دارای شخصیت وابسته هستند و بیش از حد به همسر و فرزندان خود دلبستگی دارند؛ دائماً نگران طرد شدن و یا از دست دادن آنها هستند که این موضوع با احساس خودکم بینی و عدم اعتماد به نفس این افراد در ارتباط است. برای این دسته از زوجین، طلاق و جدایی غیرقابل تحمل است و از آن واهمه دارند. این یافته با نتایج پژوهش سیولوتی و همکاران (۲۰۲۱) و پیرساقی و همکاران (۱۳۹۷) همسو است. تصمیم به طلاق و پایان دادن به زندگی مشترک به خصوص برای زوجینی که سال‌های طولانی با یکدیگر زندگی کرده‌اند، تصمیم آسانی نیست؛ چرا که تنش و اضطراب زیادی را برای دو طرف به همراه دارد. مشارکت کنندگان در پژوهش؛ دغدغه‌های فکری خود را درخصوص این موضوع بیان نمودند. شک و تردید، ترس از تصمیم اشتباه و پشیمانی در آینده از جمله دلایلی بود که باعث شد تا بیشتر در مورد طلاق تأمل نمایند و در نهایت با توسل به خدمات مشاوره تصمیم خود را برای سازش عملی نمودند. این یافته‌ها با تحقیق هاو کینز و همکاران (۲۰۱۷)، دوهرتی و همکاران (۲۰۱۶)، دوهرتی، کلانتر و طرزفی (۲۰۲۱)، کرابتر و هریس (۲۰۲۰)، جاکوبسن (۲۰۲۱) و گالووان و همکاران (۲۰۲۲) در خصوص تردید و دوسوگرایی در تصمیم به طلاق و نهایتاً امتناع از آن؛ همخوانی دارد.

شرایط مداخله‌گر در پژوهش حاضر مقوله‌های مسائل فرهنگی و اجتماعی، محدودیت فرصت‌ها و عدم استقلال فردی را در بر می‌گیرد. بنا به اظهارات بانوان مشارکت‌کننده، نداشتن امنیت شغلی زنان مطلقه، محدود شدن معاشرت‌های خانوادگی و فامیلی و بطور کلی محدود شدن در جامعه و خانواده، نگاه بد به زنان مطلقه و انگ اجتماعی عامل مهمی در سازش آنان بود و حتی بعضی لفظ «ناچار به سازش بودم» را بیان نمودند. نتایج پژوهش در مقوله مسائل فرهنگی و اجتماعی هم راستا با نتایج پژوهش پورموسوی و همکاران (۱۳۹۹)، خان و حمید (۲۰۲۰) است. نگرانی از سرزنش خانواده و دیگران، قابل هضم نبودن طلاق در خانواده، مورد قضاوت دیگران واقع شدن و مقصرپنداری خود؛ نیز از دیگر موضوعات مربوط به مسائل فرهنگی تلقی می‌شوند که زوج‌ها صراحتاً به آن اشاره داشتند؛ که همسو با نتایج پژوهش خان و حمید (۲۰۲۰) است. مقوله محدودیت فرصت‌ها که در برگیرنده موضوعاتی نظیر ترس روبرو شدن با تجربه طلاق دوباره، بالا رفتن سن، ناتوانی در فرزندآوری، از دست رفتن فرصت ازدواج مجدد می‌باشد.

همچنین مقوله عدم استقلال فردی به بازگشت افراد مطلقه به خانواده اصلی اشاره دارد. بانوان در این پژوهش طلاق را برابر از دست دادن استقلال و فردیت خود دانسته و از اینکه به لحاظ مادی مستقل زندگی نیستند و به ناچار باید با والدین کنترل‌گر خود زندگی کنند؛ بنابراین ترجیح دادند مسیر سازش را طی نمایند. این یافته هم راستا با نتایج تحقیقات مورتلمنز و همکاران (۲۰۲۰) می‌باشد.

در پژوهش حاضر زوج‌ها پس از انصراف از طلاق از راهبردهای کارآمد و راهبردهای ناکارآمد در روابط زناشویی خود استفاده نمودند که هر کدام پیامدهای خاصی را به همراه داشت. گفتگوی منطقی همسران با یکدیگر، کاهش بحث و دعوا در محیط خانه، ابراز کلامی و رفتاری محبت، تقسیم کار و پذیرش نقش‌ها، در نظر گرفتن شرایط و نیازهای یکدیگر و در نهایت رسیدن به تفاهم متقابل از جمله راهبردهای سازش مطرح شده از سوی برخی از زوج‌ها بود. این یافته‌ها با نتایج پژوهش هاتفی‌راد و همکاران (۱۴۰۱) که گفتگو کردن را بخشی از فرآیند مصالحه (سازش) در نظر می‌گیرد (زوج‌های موفق تلاش می‌کنند با اختلاف‌ها و تعارض‌های خود منصفانه رفتار و برای رسیدن به فهمی مشترک و توافق با یکدیگر تلاش کنند)؛ همسو است. همچنین پژوهش فتحی و همکاران (۱۳۹۵) که استفاده از راهبردهای کارآمد حل تعارض میان زوجین مانند برخورد منطقی و بدون سوگیری، تنظیم فاصله، رفع سوء تفاهمات، پذیرش نواقص خانواده همسر، حمایت از همسر برای حل تعارض‌ها و بهبود کیفیت رابطه و حفظ ارزنده آن مؤثر می‌داند با این یافته از پژوهش همسو است.

راهبرد خودمدیریتی از راهبردهای کارآمد در بین زوجین سازش یافته بود؛ به طوری که برخی از زوج‌ها بخصوص آقایان که درگیر خشم و عصبانیت بودند با استفاده از این راهبرد و تکنیک‌های آموزش داده شده در جلسات مشاوره توانستند بر احساسات، هیجانات و خشم خود کنترل داشته باشند؛ در فعالیت‌های ورزشی و هنری شرکت نمایند، برای فعالیت‌های روزانه خود برنامه‌ریزی نموده و در جهت کسب مهارت خودآگاهی قدم بردارند. راهبرد کارآمد دیگر، استفاده از مشاوره و کمک حرفه‌ای بود. برخی از زوجینی که تمایل به سازش داشتند در خلال جلسات مشاوره اجباری، درخواست مشاور را برای شرکت در جلسات مشاوره زوج درمانی قبول کردند و با استفاده از آموزش‌های خود مراقبتی و خودآگاهی توانستند نسبت به اصلاح رفتارهای آسیب‌زای خود از قییل خشم، توهین، تحقیر،

بی‌مسئولیتی سرزنش و... اقدام نمایند. برخی نیز از خدمات سکس تراپی در زمینه حل مشکلات جنسی استفاده نمودند. این یافته از پژوهش با نتایج پژوهش باقری و همکاران (۱۴۰۰)، تحت عنوان؛ تأثیر الگوی مداخله مددکاری اجتماعی در طلاق بر افزایش رضایت زناشویی، سازگاری و کاهش پیگیری طلاق در زوج‌های متقاضی طلاق توافقی و نتایج پژوهش حیدری و همکاران (۱۳۹۹) پیرامون بکارگیری الگوی مشاوره‌ای پیشگیری از طلاق با شناسایی زمینه‌های تعارض و آشفتگی موجود در روابط زوجین و سپس رفع این تعارضات و نهایتاً بهبود رضایت زناشویی؛ همسو است. همچنین نتایج پژوهش مجرد و همکاران (۱۳۹۸) که نشان داد مشاوره راه حل محور ریسک طلاق، ناسازگاری زناشویی در متقاضیان طلاق و نیز پیشگیری از اختلافات و تعارضات خانوادگی را کاهش می‌دهد و نتایج مطالعه مشتاقی و همکاران (۱۳۹۹) که نشان داد آموزش مهارت‌های ارتباط صمیمانه باعث افزایش شفافیت ارتباط زناشویی و کاهش میل به طلاق در زوج‌های متقاضی طلاق می‌شود؛ با این یافته همخوانی دارند.

همسرانی که علیرغم میل باطنی خود و به عبارتی از روی ناچاری تصمیم به سازش گرفته بودند، نه تنها کوششی برای بهبود شرایط انجام ندادند؛ بلکه راهبردهای ناکارآمد نظیر راهبردهای اجتنابی و تخریبی را در زندگی خود بکار گرفتند. براساس یافته‌های پژوهش، برخی از آقایان از کناره‌گیری و حضور کمرنگ خود در منزل، سکوت و عقب نشینی، عدم مشارکت و همفکری در تصمیم‌ها و وقایع زندگی، اجتناب از گفتگو در مورد مشکلات و بیان نکردن انتظارات و خواسته‌های خود را مطرح نمودند. برخی دیگر از زوجین به راهبردهای تخریبی همانند بحث و جدل، تعاملات نامناسب رفتاری و کلامی، ارتباط جنسی کم، بی‌تفاوتی و انزوای عاطفی، عدم کنترل خشم و عدم انعطاف‌پذیری و رابطه سرد و سطحی اشاره داشتند. یافته‌های این پژوهش در زمینه راهبردهای ناکارآمد تا حدودی با یافته‌های پژوهش سلیمی و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد. براساس نتایج تحقیقات آنان، زنان در ازدواج‌های ناراضی‌تمند از راهبردهای بی‌توجهی و دوری‌گزین، تسلیم‌شدگی، لذت‌جویی و انتقام‌جویی استفاده می‌نمایند تا از طریق این راهبردها، خود را با شرایط و زندگی نامطلوب سازگار نمایند. همچنین نتایج پژوهش سیویلوئی و همکاران (۲۰۲۱) که نشان داد افرادی دارای سبک دلبستگی ناایمن در فرآیند جدایی بیشتر در معرض

استفاده از رفتارها و راهبردهای ناکارآمد هستند با این یافته پژوهش همسو است.

مفاهیم حاصل از مصاحبه‌های انجام شده نشان داد که آن دسته از زوجینی که در راستای انصراف از طلاق و تصمیم به سازش از راهبردهای کارآمد استفاده نمودند؛ ضمن احساس خرسندی از تصمیم سازش، از نحوه تغییرات و ارتقاء کیفیت زندگی خود رضایت داشتند. از طرفی نیز تعاملات مثبتی مانند درک و احترام متقابل، داشتن صداقت و فعالانه به حرف‌های یکدیگر گوش دادن در بین این همسران شکل گرفت که منجر به امیدواری و حفظ و بقای زندگی مشترک این زوج‌ها شد. این یافته‌ها همسو با نتایج پژوهش سلیمی و همکاران (۱۳۹۹) است که رابطه زناشویی پایدار و رضایت‌مند را متأثر از عوامل بین فردی سالمی همچون تعهد، اعتماد، ارتباط سازنده، حل تعارض، مشارکت و همفکری، رابطه جنسی رضایتبخش، احترام و تکریم شخصیت و نیز تفریح و سرگرمی عنوان نمودند؛ اما زوج‌هایی که از راهبردهای ناکارآمد استفاده کرده بودند؛ عدم رضایت‌مندی از زندگی مشترک را گزارش نمودند. سردی در روابط و بی‌تفاوتی نسبت به یکدیگر، از بین رفتن صمیمیت و ناراضی‌تبی جنسی بیانگر عدم وجود تعامل عاطفی در این زوج‌ها است. از طرفی نیز کاهش اعتماد به نفس، خود سرزنشگری، عدم امید به آینده و بهبود شرایط و پیوند عاطفی ضعیف بیانگر ناخرسندی از کیفیت زندگی این افراد پس از تصمیم به سازش است. این یافته از پژوهش با نتایج پژوهش اخوی ثمرین (۱۳۹۶) که بیان می‌دارد راهبردهایی ناکارآمد بکارگرفته شده از سوی زوجین متقاضی طلاق منجر به تشدید مشکلات و اختلاف‌ها و در نتیجه فاصله گرفتن از یکدیگر می‌شود؛ همخوانی دارد.

به طور کلی براساس یافته‌های پژوهش حاضر؛ مجموعه‌ای از عوامل در تصمیم زوجین به انصراف از طلاق توافقی و سازش دخیل هستند. راهکارهایی که زوجین برای حفظ زندگی زناشویی خود بکار می‌گیرند با توجه به شرایط خاصی که دارند متفاوت است؛ بنابراین نمی‌توان ادعا نمود تصمیم سازش در تمامی زوج‌هایی که از طلاق توافقی منصرف می‌شوند موجب بهبود کیفیت زندگی و ثبات روابط زناشویی می‌گردد.

هر پژوهشی با محدودیت‌هایی همراه است؛ در پژوهش حاضر نیز بررسی اثر خرده فرهنگ‌ها، قومیت‌ها و عقاید مذهبی به صورت مجزا امکان‌پذیر نبود. با توجه به اینکه اساس این پژوهش بر مبنای مصاحبه و خود گزارش‌

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته روان‌شناسی عمومی در دانشکده روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز است. به جهت حفظ رعایت اصول اخلاقی در این پژوهش سعی شد تا جمع‌آوری اطلاعات پس از جلب رضایت شرکت‌کنندگان انجام شود. همچنین به شرکت‌کنندگان درباره رازداری در حفظ اطلاعات شخصی و ارائه نتایج بدون قید نام و مشخصات شناسنامه افراد، اطمینان داده شد.

حامی مالی: این مقاله دارای هیچ گونه حامی مالی نمی‌باشد.

نقش هر یک از نویسندگان: این مقاله از رساله دکتری نویسنده اول و به راهنمایی نویسندگان دوم و سوم و بهره‌مندی از مشاوره نویسنده چهارم استخراج شده است.

تضاد منافع: بنابر به اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

تشکر و قدردانی: از کلیه افرادی که در فرایند مصاحبه و اجرای پژوهش مشارکت و همکاری داشتند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

مشارکت‌کنندگان می‌باشد، ممکن است اظهارات مشارکت‌کنندگان توصیف دقیقی از واقعیت نباشد؛ بنابراین در تفسیر نتایج، توجه به این نکته ضروری است، لذا همانند سایر پژوهش‌های کیفی، در تعمیم نتایج آن باید احتیاط نمود. امروزه که با حجم بالای آمار طلاق به خصوص طلاق توافقی مواجه هستیم، این پژوهش می‌تواند مقدمه‌ای بر مطالعه بیشتر در زمینه شناسایی علل انصراف از طلاق توافقی و صلح و سازش در بین زوجین به صورت کیفی باشد. از این رو پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی عقاید مذهبی، قومیت‌ها و اثر خرده فرهنگ‌ها در تصمیم انصراف از طلاق و نحوه سازش مورد واکاوی قرار گیرد. همچنین کیفیت زندگی افراد منصرف شده از طلاق و سازش یافته را در بازه زمانی طولانی‌تری بررسی شود. با توجه به افزایش پدیده طلاق خاکستری در کشور، پژوهش و بررسی پیرامون علل انصراف از طلاق توافقی و سازش در میانسالان نیز مد نظر قرار گیرد.

منابع

- پیرساقی، فهیمه؛ زهراکار، کیانوش؛ کیامنش، علیرضا؛ محسن زاده، فرشاد و حسنی، جعفر. (۱۳۹۷). ارائه الگوی ارتباط زناشویی کارآمد با رویکرد مبتنی بر نظریه داده بنیاد. *فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*، ۱۳(۴۵)، ۷-۳۵. doi:10.1001.1.26454955.1397.13.45.1.6
- حیاتی، مژگان و سلیمانی، شهلا. (۱۳۹۷). پیامدهای طلاق برای فرد مطلقه: یک مطالعه کیفی، *رویش روان شناسی*، ۷(۱۱)، ۲۷۳-۲۸۸. doi:10.1001.1.2383353.1397.7.11.19.8
- حیدری، حامد؛ کیمیایی، سیدعلی؛ خویی نژاد، غلامرضا و مشهدی، علی. (۱۳۹۹). بررسی اثربخشی الگوی مشاوره ای پیشگیری از طلاق بر رضایت زناشویی در ازدواج های زود هنگام. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۳(۱)، ۲۲۴۹-۲۲۵۸. doi:10.22038/mjms.2020.15981
- خجسته مهر، رضا؛ بهمنی، ابوطالب؛ سودانی، منصور و عباسپور، ذبیح اله. (۱۳۹۹). تبیین فرایند شکل گیری طلاق: یک پژوهش کیفی. *دست آوردهای روان شناسی*، ۲۷(۱)، ۲۳-۴۶. Doi:10.22055/psy.2020.32329.2488
- رضاپور، داریوش و سعیدی، نرگس. (۱۴۰۰). طلاق توافقی از دیدگاه زنان: مطالعه پدیدار شناختی. *برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۱۲(۴۷)، ۱۹۱-۲۲۴. https://doi.org/10.22054/qjds.2021.59661.2145
- ریاحی، محمداسماعیل؛ علی وردی نیا، اکبر؛ بهرامی کاکاوند، سیاوش. (۱۳۸۶). تحلیل جامعه شناختی میزان گرایش به طلاق (مطالعه موردی شهرستان کرمانشاه). *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، ۵(۳)، ۱۰۹-۱۴۰. https://sid.ir/paper/55335/fa
- سلیمی، هادی؛ جاودان، موسی؛ زارعی، اقبال و نجارپوریان، سمانه. (۱۳۹۹). ارائه الگویی از بقای زنان در ازدواج های نارضایتمند؛ یک پژوهش کیفی. *فصلنامه زن و جامعه*، ۱۱(۴۳)، ۸۵-۱۱۰. doi:10.1001.1.20088566.1399.11.43.5.3
- صدری دمیرچی، اسماعیل؛ مجرد، آرزو و متین، حسین. (۱۴۰۱). تأثیر آموزش تاب آوری بر کاهش ریسک طلاق و ناسازگاری زناشویی در زنان متقاضی طلاق. *رویش روان شناسی*، ۱۱(۱)، ۱۸۴-۱۷۵. doi:10.1001.1.2383353.1401.11.1.16.3
- عالی پناه، علیرضا؛ پیری، جواد و کاوسی، فائزه. (۱۳۹۹). انصراف از طلاق توافقی (بررسی تحلیلی قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳ و ۱۳۹۱). *فصلنامه تحقیقات حقوقی*، ۲۴(۹۶)، ۲۹۱-۳۰۸. doi:10.22034/jlr.2020.185290.1710
- ابراهیمی، لقمان و محمدلو، مریم. (۱۴۰۰). مرور نظام مند عوامل زمینه ساز طلاق توافقی زوجین دهه اخیر در ایران (۹۸-۱۳۸۸). *فصلنامه زن و جامعه*، ۱۲(۴۶)، ۱۶-۲۹. doi:10.30495/jzv.2021.24814.3224
- احمدوند، خلیل الله و عینی، پروین. (۱۳۹۹). نگاهی کوتاه به عوامل و پیامدهای طلاق توافقی. *تحقیقات حقوق قضایی*، ۱(۲)، ۱۹۷-۲۱۵. https://civilica.com/doc/1273287
- اخوی ثمرین، زهرا؛ زهراکار، کیانوش؛ محسن زاده، فرشاد و احمدی، خدابخش. (۱۳۹۶). بررسی عوامل زمینه ساز طلاق در بافت اجتماعی فرهنگی شهر تهران، *پژوهشی کیفی. فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*، ۱۲(۴۰)، ۱۰۵-۱۲۶. doi:10.1001.1.26454955.1396.12.40.5.3
- ارباب زاده، پروین؛ کاظمی پور، شهلا؛ معینی، سید رضا. (۱۴۰۱). شناسایی و ارزیابی محرکهای بروز طلاق عاطفی در میان زوجین تهرانی از دیدگاه متخصصان با رویکرد تصمیم گیری چندمعیاره گروهی. *جامعه شناسی کاربردی*، ۳۳(۴)، ۱۴۵-۱۷۸. doi:10.22108/jas.2022.131561.2227
- آرامی، حسین؛ شفیق آبادی، عبدالله؛ زهراکار، کیانوش. (۱۴۰۲). مطالعه کیفی شناسایی مولفه های پیشگیرانه از فروپاشی خانواده. *خانواده درمانی کاربردی*، ۴(۱)، ۳۱۲-۳۳۹. doi:10.22034/aftj.2023.340575.1559
- آقاجانی، زهرا؛ جهانگیری، جهانگیر؛ لهسایی زاده، عبدالعلی. (۱۳۹۶). فرایند بر ساخت هویت زنان در جریان طلاق: بازاندیشی در تقدس خانواده و قبح طلاق (مطالعه موردی: دانشجویان زن رشته های علوم اجتماعی دانشگاه های تهران). *توسعه اجتماعی*، ۱۱(۳)، ۱۲۹-۱۶۶. doi:10.22055/qjds.2017.12827
- برکات، فاطمه؛ امینی، ناصر؛ دیره، عزت و شفیق آبادی، عبدالله. (۱۴۰۱). اثربخشی الگوی یکپارچه پیشگیری از طلاق، رویکرد مبتنی بر دلگرم سازی و رویکرد مبتنی بر شفقت و گذشت بر افزایش صمیمیت عاطفی و انطباق پذیری خانوادگی در زوجین متقاضی طلاق. *فرهنگ مشاوره و روان درمانی*، ۱۳(۴۹)، ۲۴۹-۲۷۸. doi:10.22054/qccpc.2020.48694.2281
- پورموسوی، مریم؛ دیباواجاری، مریم و منادی، مرتضی. (۱۳۹۹). تجربه زیسته انصراف از جدایی در بین زنان متقاضی طلاق رفاه اجتماعی ۲۰ (۷۶)، ۱۳۱-۱۶۵. http://refahj.uswr.ac.ir/article-۳۴۱۳-۱-fa.html

فتحی، الهام؛ اسمعیلی، معصومه؛ فرحبخش، کیومرث و دانش پور، منیژه. (۱۳۹۵). ارائه مدل ازدواج رضایتمند در فرهنگ ایرانی: مطالعه نظریه داده بنیاد. پژوهش در سلامت روانشناختی، ۱۰(۲)، ۱۰-۲۶.

<http://rph.khu.ac.ir/article-1-4027-fa.html>

فولادیان، مجید و شجاعی قلعه نی، مینا. (۱۳۹۹). مطالعه جامعه شناختی فرایندهای وقوع طلاق. خانواده پژوهی، ۱۶(۶۲)، ۲۳۱-۲۵۷.

<https://sid.ir/paper/379725/fa>

مجرد، آرزو، قمری گیوی، حسین و کیانی، احمد رضا. (۱۳۹۸). اثربخشی مشاوره راه حل محور بر بخشش و دلزدگی زناشویی در زنان ناسازگار. پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده، ۷(۱۶)، ۹-۲۶.

<https://sid.ir/paper/378137/fa>

مشتاقی، سارا؛ اصغر نژاد فرید، علی اصغر و احقر، قدسی. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباط صمیمانه بر شفافیت ارتباط زناشویی و میل به طلاق در زوج‌های متقاضی طلاق. مجله روان‌شناسی اجتماعی، ۸(۵۵)، ۱۲۳-۱۳۲.

[doi:10.1001.1.23455098.1399.8.55.10.3](https://doi.org/10.1001.1.23455098.1399.8.55.10.3)

نظری فر، محسن؛ سودانی، منصور؛ خجسته مهر، رضا و فرهادی راد، حمید. (۱۳۹۶). تبیین عوامل موثر در سازگاری پس از طلاق در زنان مطلقه: یک پژوهش کیفی. تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۶(۴)، ۴۷۷-۴۹۲.

<https://sid.ir/paper/215480/fa>

هاشمی راد، لیدا، پارسامهر، مهربان، روحانی، علی و زارع شاه‌آبادی، اکبر. (۱۴۰۱). همسانی در حل مسئله، رفتارهای پاندولیک: یک نظریه زمینه‌ای از چگونگی حل مسئله در بین زوجین یزدی. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۳(۳)، ۱۵۳-۱۸۷.

[doi:10.22108/jas.2022.130272.2162](https://doi.org/10.22108/jas.2022.130272.2162)

References

Aghajani, Z., Jahangiri, J., & lahsaeizadeh, A. (2017). The Process of Constructing the Female Self in Family: Rethinking About Sacrificity of Family and Indecency of Divorce (Case Study of Women from University of Tehran). *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, 11(3), 129-166. [doi:10.22055/qjsd.2017.12827](https://doi.org/10.22055/qjsd.2017.12827) [Persian]

Ahmadvand, K., & Aini, P. (2020). A brief look at the factors and consequences of consensual divorce. *Judicial Law Investigations*, 1 (2), 197-2015. <https://civilica.com/doc/1273287> [Persian]

Akhavi, Z., Zahrakar, K., Mohsenzadeh, F., Ahmadi, K. (2017). An Investigation into The Underlying Factors of Divorce in The Socio-Cultural Context of

Tehran: A Qualitative Study. *The Women and Families Cultural-Educational*, 12(40), 105-126. [doi:10.1001.1.26454955.1396.12.40.5.3](https://doi.org/10.1001.1.26454955.1396.12.40.5.3) [Persian]

Alipanah, A., Piri, J., & Kavousi, F. (2022). Withdrawal from the Consensual Divorce (Analytical Review of the Family Protection Laws Approved in 1974 and 2012). *Legal Research Quarterly*, 24(96), 291-308. [doi: 10.22034/jlr.2020.185290.1710](https://doi.org/10.22034/jlr.2020.185290.1710) [Persian]

Allen, S., & Hawkins, A. J. (2017). Theorizing the decision-making process for divorce or reconciliation. *Journal of Family Theory & Review*, 9(1), 50-68. <https://doi.org/10.1111/jftr.12176>

Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1269-1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>

Amato, P. R., & Anthony, C. J. (2014). Estimating the Effects of Parental Divorce and Death with Fixed Effects Models. *Journal of marriage and the family*, 76(2), 370-386. <https://doi.org/10.1111/jomf.12100>.

Arami, H., Shafie Abadi, A., & Zahrakar, K. (2023). Qualitative Study to Identify Preventive Components of Family Collapse. *Journal of Applied Family Therapy*, 4(1), 312-339. [doi: 10.22034/aftj.2023.340575.1559](https://doi.org/10.22034/aftj.2023.340575.1559) [Persian]

Arbabzadeh, P., Kazemipour, S., & Moini, S. R. (2022). Identification and Assessment of the Emotional Divorce Drivers among Tehranian Couples Based on the Experts' Views Using a Multi-Criteria Decision-Making (MCDM) Approach. *Journal of Applied Sociology*, 33(4), 145-178. [doi: 10.22108/jas.2022.131561.2227](https://doi.org/10.22108/jas.2022.131561.2227) [Persian]

Bearkat, F., Amini, N., Deyreh, E., & Shafiabady, A. (2022). The effectiveness of Integrated pattern for divorce prevention, based approach encouragement and approach based on compassion and forgiveness on Emotional intimacy and Family adaptability in Divorced spouses. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 13(49), 249-278. [doi:10.22054/qccpc.2020.48694.2281](https://doi.org/10.22054/qccpc.2020.48694.2281) [Persian]

Bell, N. K., Harris, S. M., Guyette, E., Allen, S., & Roberts, K. M. (2022). Considering the Roles of Children and Finances in the Divorce Decision-Making Process. *Journal of Divorce & Remarriage*, 63(7-8), 483-505. [DOI:10.1080/10502556.2022.2149031](https://doi.org/10.1080/10502556.2022.2149031)

Cabilar, B., & Yılmaz, A. (2022). Divorce and post-divorce adjustment: Definitions, models, and assessment of adjustment. *Psikiyatride Guncel*

- Yaklasimlar, 14(1), 1-11.
<https://doi.org/10.1080/10502556.2022.2149031>
- Canales, S. A. (2021). Common reasons for divorce. *Journal of Human Development Faculty Scholarship Human Development*, 1-16.
[doi:10.1080/10502556.2016.1268015](https://doi.org/10.1080/10502556.2016.1268015)
- Civilotti, C., Dennis, J. L., Acquadro Maran, D., & Margola, D. (2021). When love just ends: An investigation of the relationship between dysfunctional behaviors, attachment styles, gender, and education shortly after a relationship dissolution. *Frontiers in Psychology*, 12, 662237, 1-14.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.3389/fpsyg.2021.662237>
- Crabtree, S. A., & Harris, S. M. (2020). The Lived Experience of Ambiguous Marital Separation: A Phenomenological Study. *Journal of marital and family therapy*, 46(3), 385-398.
[doi:10.1111/jmft.12419](https://doi.org/10.1111/jmft.12419)
- Damota, M. D. (2019). The effect of divorce on families' life. *Journal of Culture, Society and Development*, 46(10), 71-76. [doi:10.7176/JCSD/46-02](https://doi.org/10.7176/JCSD/46-02)
- Doherty, W. J., Kalantar, S. M., & Tarsafi, M. (2021). Divorce Ambivalence and Reasons for Divorce in Iran. *Family Process*, 60(1), 159-168.
[doi:10.1111/famp.12539](https://doi.org/10.1111/famp.12539)
- Ebrahimi, L., & MohammadLou, M. (2021). Systematic Review of the Underlying Factors of Consensual Divorce of Couples in the last Decade in Iran (2009-2020). *Quarterly Journal of Woman and Society*, 12(46), 16-29. [doi:10.30495/jzv.2021.24814.3224](https://doi.org/10.30495/jzv.2021.24814.3224) [Persian]
- Fathi, E., Esmaeily, M., Farahbakhsh, K., Daneshpour, M. (2016). Iranian Satisfied Marriage Model: A Qualitative Grounded Theory Study. *Journal of Research in Psychological Health*, 10 (2), 10-27
<http://rph.khu.ac.ir/article-1-4027-fa.html> [Persian]
- Fouladiyan, M., & Shojaee, M. (2020). Sociological study of divorce proceedings. *Journal of Family Research*, 16(2), 231-257.
<https://sid.ir/paper/379725/fa> [Persian]
- Galovan, A. M., Hawkins, A. J., Harris, S. M., & Simpson, D. M. (2022). What are they doing? A national survey of help-seeking and relationship-repair behavior of individuals who are thinking about divorce. *Journal of marital and family therapy*, 48(2), 371-390. [doi: 10.1111/jmft.12480](https://doi.org/10.1111/jmft.12480)
- Harris, S. M., Fenske, S. R., Baer, S., Dick, M., Katovich, J., Osterbauer, M., & Roberts, K. R. (2022). The Impact of Identity on Divorce Decision-Making: A Grounded Theory Study. *Journal of Divorce & Remarriage*, 63(6), 464-481.
[doi:10.1080/10502556.2022.2144094](https://doi.org/10.1080/10502556.2022.2144094)
- Hassan, K., & Rasheed, K. & Abdaul Hak, N. (2020). Reconciliation of Marriage: A Comparative Overview of the Law and Practice in Bangladesh and Maldives. *IJBEMS, A Peer Reviewed (Refereed) International Journal* 1(1), 1-19.
<http://irep.iium.edu.my/78603/>.
- Hatefi rad, L., Parsamehr, M., Ruhani, A., & Zareshahabadi, A. (2022). Dissonance in Problem-Solving Pendolic Behaviors: Towards a Grounded Theory of Problem-Solving Formation among Yazdi Couples. *Journal of Applied Sociology*, 33(3), 153-178.
[doi:10.22108/jas.2022.130272.2162](https://doi.org/10.22108/jas.2022.130272.2162) [Persian]
- Hawkins, A. J., Willoughby, B. J., & Doherty, W. J. (2012). Reasons for divorce and openness to marital reconciliation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53(6), 453-463.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/10502556.2012.682898>
- Hayati, M., Suleyman, S. (2019). The consequences of divorce for the divorced person: a qualitative study. *Rooyesh*, 7 (11), 273-288.
[doi:20.1001.1.2383353.1397.7.11.19.8](https://doi.org/10.1001.1.2383353.1397.7.11.19.8) [Persian]
- Heydari, H., kimiaee, S. A., Khooyi nezhad, G., & Mashhadi, A. (2020). The effectiveness of divorce prevention counseling model on marital satisfaction in early marriages. *medical journal of mashhad university of medical sciences*, 63(1), 2249-2258.
[doi:10.22038/mjms.2020.15981](https://doi.org/10.22038/mjms.2020.15981) [Persian]
- Jacobsen. M. (2021). Discernment Counseling: Realities of Modern Couples in Distress a Training for Community Education. Dissertations, Theses, and Projects. 486. *Minnesota State University Moorhead RED: a Repository of Digital Collections Dissertations, Theses, and Projects Graduate Studies*.1-30. <https://red.mnstate.edu/thesis/486>.
- Kalmijn, M., & Leopold, T. (2021). A New Look at the Separation Surge in Europe: Contrasting Adult and Child Perspectives. *American Sociological Review*, 86(1), 1-34 .
<https://doi.org/10.1177/0003122420973982>
- Khan, T. A., & Hamid, W. (2021). Lived experiences of divorced women in Kashmir: a phenomenological study. *Journal of Gender Studies*, 30(4), 379-394.
<https://doi.org/10.1080/09589236.2020.1826295>
- Khojaste Mehr, R., Bahmaei, A., Sodani, M., & Abbaspour, Z. (2020). The explanation of divorce formation process: A qualitative research. *Psychological Achievements*, 27(1), 23-46.
[doi:10.22055/psy.2020.32329.2488](https://doi.org/10.22055/psy.2020.32329.2488) [Persian]

- Kim, Y. J. (2021). Panel analysis on the changes in the quality of life of the divorced elderly. *İlköğretim Online*, 20(3), 1028-1034. doi:10.17051/ilkonline.2021.03.112
- Leopold, T. (2018). Gender differences in the consequences of divorce: A study of multiple outcomes. *Demography*, 55(3), 769-797. doi:10.1007/s13524-018-0667-6
- Lin, I. F., & Brown, S. L. (2021). The economic consequences of gray divorce for women and men. *The Journals of Gerontology: Series B*, 76(10), 2073-2085. doi:10.1093/geronb/gbaa157
- Mojarad, A., Ghamari Givi, H., Kiani, A. R. (2019). The effectiveness of solution-driven counseling on marital forgiveness and boredom among in incompatible women. *The Islamic Journal of Women and the Family*, 7 (16). 9-26. <https://sid.ir/paper/378137/fa> [Persian]
- Mortelmans, D., Thielemans, G., Van den Berg, L. (2020). Parents Returning to Parents: Does Migration Background Have an Influence on the "Boomerang Effect" Among Parents After Divorce?. In: Kreyenfeld, M., Trappe, H. (eds) *Parental Life Courses after Separation and Divorce in Europe. Life Course Research and Social Policies*, vol 12. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-44575-1_5
- Moshtaghi, S., Asgharnejadfarid, A. A., Ahghar, G. (2019). The effectiveness of intimate relationship skills training on marital relationship transparency and divorce tendency in divorce-seeking couples. *Journal of Social Psychology*, 8 (55), 123-132. Doi: 20.1001.1.23455098.1399.8.55.10.3 [Persian]
- Nazarifar, M., Sodani, M., Kojastehmehr, R., & Farhadirad, H. (2017). Explanation of Factors Influencing Divorced Woman's Adjustment after Divorce: A Qualitative Study. *Journal of Qualitative Research in Health Sciences*, 6(4), 477-492. article_91111_c0fba9e0ca5ebd84a0ef45831a268182.pdf (kmu.ac.ir) [Persian]
- Oren, D., & Hadomi, E. (2020). Let's talk divorce-an innovative way of dealing with the long-term effects of divorce through parent-child relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(2), 148-167. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/10502556.2019.1679593>
- Pirak, A., Negarandeh, R., & Khakbazan, Z. (2019). Post-divorce regret among Iranian women: A qualitative study. *International Journal of Community-based Nursing and Midwifery*, 7(1), 75-86. <https://doi.org/10.30476/ijcbnm.2019.40848>
- Pirsaqi, F., Zahrakar, K., Kiamanesh, A., Mohsenzadeh, F., & Hasani, J. (2019). Development of a Model for Effective Marital Communication with an Approach Based on Grounded Theory. *The Women and Families Cultural-Educational*, 13(45), 7-35. doi:20.1001.1.26454955.1397.13.45.1.6 [Persian]
- Pourmousavi, M., Diba Vajari, M., Monadi, M. (2020). Living Experience Related to Renunciation of Separation among Women Applying for Divorce. *Refahj*, 20(76), 131-165. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3413-fa.html>
- Puspitasari, D., Pudjibudojo, J. K., & Hartanti, H. (2022). Decision Making on Divorce for Javanese Women in Indonesia. *International Journal of Environmental, Sustainability, and Social Science*, 3(3), 702-712. doi:10.38142/ijesss.v3i3.276
- Raley, R. K., & Sweeney, M. M. (2020). Divorce, partnering, and stepfamilies: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 81-99. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/jomf.12651>
- Rezapour, D., & Saeydi, N. (2021). Agreed Divorce from Women's Perspective: A Phenomenological Study. *Social Development & Welfare Planning*, 12(47), 191-224. doi:10.22054/qjsd.2021.59661.2145 [Persian]
- Riahi, M. S., Ali Verdinia, A., Bahrami Kakavand, S. (2008). A Sociological Analysis of Tendency towards Divorce. *Woman in Development & Politics*, 5(3), 109-140. <https://sid.ir/paper/55335/fa> [Persian]
- Sadri Damirchi, E., Mojarad, A., Matin, H. (2022). The effectiveness of Resilience training to reduce the risk of divorce and marital discord in Women seeking divorce. *Rooyesh*, 11 (1), 175-184. doi:20.1001.1.2383353.1401.11.1.16.3 [Persian]
- Salimi, H., Javdan, M., zarei, E., & Najarpourian, S. (2020). Presentation of Paradigm Model of Women's Sustainability in Dissatisfied Marriages; A Qualitative Research. *Quarterly Journal of Woman and Society*, 11(43), 85-110. doi:20.1001.1.20088566.1399.11.43.5.3 [Persian]
- Schaan, V. K., Schulz, A., Schachinger, H., & Voge, C. (2019). Parental divorce is associated with an increased risk of developing mental disorders in women. *Journal of Affective Disorders*, 257, 91-99. doi:10.1016/j.jad.2019.06.071
- Sorek, Y. (2020). Grandparental and overall social support as resilience factors in coping with parental conflict among children of divorce. *Children and Youth Services Review*, 118, 105443. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.childyouth.2020.105443>